Карл Евальд.

ДВОНОГИЙ

(З рос. мови пер. М. П.)

Ціна 15 цт.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"
Вінніпеґ, Ман.
1917.

ІВАНА ЛУЧКОВА

Карл Евальд.

ДВОНОГИЙ

(З рос. мови пер. **М. П.**)

Ціна 15 цт.

НАКЛАДОМ "РОБОЧОГО НАРОДА"
Вінніпеґ, Ман.
1917.

Лїсом йшли якісь два сотворіня, котрі не були подібні до других...

ДВОНОГИЙ

РОЗДІЛ І.

СТАРІ ЗЬВІРЯТА.

Се случилось много много літ тому назад, в теплих сторонах сьвіта, де сонце сьвітить яркійше, чим у нас, дощі падуть обильнійше, а всї ростини і зьвірята здоровійші і могучійші, позаяк зима не може заподіяти їмніякої шкоди.

Ліс був повний житя і шуму.

Мухи бреніли, воробці поїдали мух, яструби їли воробців.

Пчоли залазили в чашочки цьвітів за медом, лев ричав, птиці сьпівали, потічок журчав, трава росла. Дерева шуміли, а їхні коріня ссали сік із землї, цьвіти видавали аромат і сіяли красотою.

І нараз всьо якось дивно стихло.

Здавалось, немовби всї затаїли віддих і прислухуючись, пильно глядїли на щось то незвичайне. Дерева перестали шуміти. Фіялка проснулась і зі здивованєм поглядала довкруги себе. Лев повернув голову і спинив ся, піднявши лапу. Олень перестав пережовувати траву, орел завмер високо в воздусї на своїх крилах, маленька миш вилїзла із дїрки і настоpошила ушка.

Лїсом йшли якісь два сотворіня, котрі не були подібні до других і котрих ніхто ніколи не видїв.

Они йшли випрямившись на весь ріст. Їхні чола були високі, взір сьмілий і бистрий. Они

держали ся за руки і оглядались кругом; здавалось, що они не розуміли, де они опинились.

— Та хтож они такі? — спитав лев.

— Сеж — зьвірята— відповів олень. — Они уміють ходити, тільки ходять якось дивно. Чому они не ходять на чотирох ногах, прецінь у них же є четверо ніг? Тоді б они йшли скорше.

— О, — сказала змия, — у мене зовсїм нема ніг, а всеж я посуваюсь досить бистро.

— Я не думаю, — щоби се були зьвірята, — сказав соловій. — У них нема піря, а волося небогато, лиш на голові.

— Іноді вистарчить і луска! — скрикнув щупак, висинувши морду із ріки.

— Декому приходить ся обходити ся і з голою скірою, — тихо промовив дощевий черваk.

— В них немає хвоста, — пропищала миш. — Они ніколи в житю не були зьвірятами.

— І в мене нема хвоста, — закричала жаба, — а прецїнь ніхто не буде заперечувати того, що я — зьвіря.

— Глядїть лиш, глядїть! — закричав лев. — Ось один із них взяв камінь передною лапою... сего я не мігби зробити.

— А я мігби, — сказав оранґутан. — Се зовсїм не хитра штука. Впрочім, я можу вдоволити вашу цїкавість. Сї дивні сотворіня, — дїйсно зьвірята. Се — мущина і женщина. Звуть їх Двоногими, і они є моїми далекими свояками.

— Ось що, — проворчав лев. — Ну, а чомуж на них нема скіри?

— Они певно скинули її, — відповів оранґутан.

Але лев не вгамовував ся.

— А чомуж ти не підійдеш до них і не поздо-

ровкаєш ся з ними?

— Та я їх зовсім не знаю — відповів оранґутан, — і не вважаю собі за честь приставати з ними. Менї тільки росказували про них... они належать до нужденного, опустившого ся роду малп, розумієте? При нагодї я радо ткнув би їм помаранчу, але мушу заявити вам, що не беру на себе за них жадної відвічальности.

— На вид они дуже апетитні, — сказав лев. — Хотїлоб ся попробувати, які они на смак!

— Так щож, попробуй, — відповів оранґутан. — Они все одно не принесуть чести нашому родови, а кінець їхнїй буде лихий.

Тодї лев пішов до Двоногих, але опинившись перед ними, він нараз змішав ся. Він сам не розумів, що з ним случилось, — він же прецїнь не бояв ся нїкого в лїсї. Але у тих двох нових зьвірят були такі очи, они йшли так радісно і сьміло, що лев рішив, що они, мабуть, володїють якоюсь скритою, невідомою йому силою. Їхнї зуби не були страшні, не говорячи вже про кігтї. Ту напевно крила ся якась тайна.

Опустивши голову, він звернув з їхньої дороги.

— Чомуж ти їх не зїв? — спитала львиця.

— Менї не хоче ся їсти, — відповів лев.

Відтак він положив ся на спочинок в високій траві і зробив вид, будьтоби він навіть і не думав більше про Двоногих. А що він був найзнатнїйшим в царстві зьвірят, тому й прочі зьвірята пішли за його приміром. Але в сути річи они всї дуже цікавились новими зьвірятами.

Тимчасом Двоногий з женою ішли дальше, і все більше і більше одушевлялись відкриваю-

чою ся перед ними красою сьвіта. При тім они не мали найменьшого понятя про те здивоване, яке они викликали, і зовсім не помічали, що зьвірята йшли за ними, просто наступаючи їм на пяти. Але, кудиб они не ступили, дерева всюди схиляли одно до другого свої вершки і почали перешептувати ся; птиці з воздуха слідили за ними, і з кождого куща на них гляділи здивовані очи.

— Ось ту ми поселимо ся, — сказав Двоногий, показуючи на прекрасний лужок, вздовж котрого вила ся серед цьвітів і трави гарна річка.

— Ні — тут! — скликнула його жена і побігла в лісок; там дерева кидали холодну тінь, а земля була покрита густим мягким мохом.

— Як дивно звучать їх голоси! — зі здивованєм сказав соловій. — В їхніх голосах більше звуків, чим у мене.

— Єслиб они не були так великі я порадилаби їм, щоби они звили собі гніздочко поруч мого в трощі — сказала трощівка.

Нові зьвірята йшли все дальше і дальше, находили все нові і нові місця, з котрих одно здавалось їм лучшим від другого, так що они не знали на чім їм спинити ся. По дорозї они стрінули собаку, котра, розрізавши собі ногу до острого каменя, сильно хромала. Она хотіла зійти з дороги, але не могла. Двонога задержала її і стала оглядати рану.

— Я поможу тобі, бідненька! — зі співчутєм сказала она собаці. — Підожди трошки.. На днях я сама розтяла собі ногу і вилїчила рану листєм.

Собака зрозуміла, що її не хотять зробити нічого лихого. Тому, коли Двонога побігла в ліс

за листєм, она спокійно сиділа і ждала. Тим часом Двоногий гладив її по спинї і щось говорив до нього ласкаво. По хвилинї Двонога вернула з листєм; она приложила його до пораненої лапи і привязала вусиками ростини.

— Тепер біжи! — сказала она. — А завтра лапа не буде більше болїти.

Двоногі пішли дальше, а собака дивилась їм вслїд, помахуючи хвостиком. Коли Двоногі скрились з виду серед кущів і дерев, на дорогу вийшли другі зьвірята.

— Ти говорила з тими чужосторонцями... Щож они говорили? — стали они розпитувати собаку..

— Они лучші від всїх прочих зьвірят в лїсї, — відповіла собака. — Они лїчили мою лапу і гладили мене по спинї. Во віки не забуду їм того.

— Они лїчили їй лапу... Они гладили її по спинї...

Та вість передавала ся по лїсї із уст до уст. Дерева шепотом росказували її одно другому, цьвіти зітхали і поникали головками, ящірки як завсїгди, виказували свій талант до бистрого розповсюднюваня вістий, а соловій зложив з того приводу вірші і висьпівував їх.

А нові зьвірята йшли все вперед і вперед, не думаючи більше про собаку.

Врештї они утомили ся і присїли відпочити коло жерела. Они нахилились над витїкавшою водою, пили і усьміхались до своїх образів, що відбивали ся в жерелї. Відтак они зривали з дерев сочисті овочі і стали їх їсти. Коли сонце зайшло, они лягли на траву і заснули обнявши одно другого руками. Недалеко від них лежала собака, положивши голову на переднї лапи;

она незамітно ішла за слідом тих дивних зьвірят і тепер уважно приглядала ся їм.

Круглий і сіяючий місяць осьвітив її. Він осьвітив також велику, здивовану морду бика, що дивив ся на прибульців.

— Буу! — заревів бик.

— Бее! — насьмішливо закричав місяць. — Чого ти там вибалушив очи?

— Я дивлю ся на тих двох, що сплять. — відповів бик. — Ти знаєш, хто се?

— Мені здає ся, що много, много літ тому назад щось такого подібного лазило і по мені, — сказав місяць. — Тільки я не можу твердити сего на певно. За послідні сотні тисяч літ у мене страшно ослабла память. Тепер я памятаю лиш про те, що відносить ся до моєї небесної дороги.

— Та й з моїм умом далеко не заїдеш. Але мені чогось страшно.

— Ти боїш ся тих, що сплять? — спитав місяць.

— Я не можу сього пояснити. Лиш я не можу дивитись на тих зайдів.

— То убий їх.

— Не сьмію, — сказав бик. Не сьмію сам один. Але, бути може, я найду когонебудь, хто мені поможе.

— Роби, що хочеш! — крикнув місяць. — Для мене все те зовсім не робить ріжниці.

Сказавши се, він поплив дальше. А бик знова зачав жувати і думати, але не прийшов до жадного заключеня.

— Они заснули? — спитала вівця, довга морда котрої появилась поруч бика.

І нараз весь луг ожив.

Сюди прийшли всі зьвірята, що йшли за

Двоногими підчас їх подорожи через ліс. Ту були зьвірята, що в день спали а ночю ходили на лови, а також і такі, котрі шукали собі добичі при лучах сонця. Тепер ніхто з них не думав ні про лови, ні про спочинок. І ніхто не думав про те, щоби зробити другому шкоду. Лев і олень, вовк і вівця, кіт і миш, кінь, бик і богато інших, стояли в траві одно поруч другого. Орел сидів на вершку дерева проміж всякими дрібними лісовими птицями. Оранґутан вигідно сів собі на одній із долішних галузий дерева і уплітав помаранчу. Курка стояла на пригорбку разом з лисицею; качка і гуска пливали по ріці, витягаючи шиї.

— Давайте, всі разом зробимо раду, — предложив лев.

— А ти ситий? — спитав бик.

— Розумієть ся, — відповів лев. Нинї будемо жити всі в згоді і дружбі.

— Тоді я вношу предложенє, щоби сейчас убити тих двох чужосторонців, — заревів бик.

— Що се з тобою, — закричав лев. — Ти — такий уживчивий парень, пасеш ся собі на лузї і мухи не обидиш, а ту нараз став таким кровожадним?

— Я сам не можу собі того пояснити, — відповів бик. — Але я ясно відчуваю, що їх треба як найскорше убити. Они злі. От побачите: єсли ви не послухаєте моеї ради, ви потім пожалуєте.

Тоді до розмови вмішав ся кінь.

— Я годжу ся з биком. Смерть їм, смерть! І чим скорше, тим лучше.

— Убити їх! Убити! — закричали вівця, коза, олень, качка, гуска і курка.

— Як дивно! — сказав лев, здивовано погля-

даючи на окружених, — найспокійнійші і боязливі зьвірята хотять убити чужосторонців. Щож они вам зробили? Чому ви їх так боїтесь?

— Та, я так само як і бик, не можу собі того вияснити, — сказав кінь. — Але я почуваю, що ті два сотворіня для нас небезпечні. У мене від страху піджилки трясуть ся.

А бик сказав: — Коли я думаю про них, то менї здає ся, немов з мене здирають шкіру, немов зуби впивають ся в моє мясо.

— Мене морозить так, немовби з мене зрізали всю шерсть, — закричала вівця.

— Менї так погано, мовби мене піджарювали на огнї і їли, — закричала гуска.

— І менї! — закричали качка і курка.

— Дивно! — фільософував лев. — Нїколи я не чув чогось подібного і не розумію ваших чувств. Що можуть вам зробити чужосторонцї? Ходять они собі голими, зїдять ту яблоко, там помаранчу і не роблять нікому ніякого зла. Ходять собі на двох слабих ногах, хоть мають чотири, так, що ви можете бистрійше бігати чим они. Крім того, прецїнь у вас є роги, кігтї, зуби. Чогож вам бояти ся?

— Ох, пожалуєш ти єще колись своїх слів, — предсказував йому бик. — Сї нові зьвірята знищать нас всїх. І тобі грозить такаж сама небезпека, як і нам.

— Я не признаю жадної небезпеки і не лякаюсь нікого, — відповів гордо лев. — Так невже ніхто із вас не візьме під свою оборону сих чужосторонців?

Тодї до розмови вмішав ся оранґутан:

— Єслиб они не належали до моєї родини, я згодивби ся з предложенєм, щоби їх убити. Але, з другої сторони, знова таки якось ніяково

вихваляти свою рідню. Тому я скажу вам ось що: нехай они собі ходять, поки не умруть. Они зовсім нешкідливі.

— Коли так, то й я скажу дещо в їх користь, — заговорила собака. — Моя лапа майже зовсїм загоїла ся; крім того, менї здає ся, що они розумнійші від вас всїх, взятих разом. В вік не забуду їм того, що они менї зробили.

— Се правда, кузиночко, — сказав лев. — Ти приличне сотворінє, і відразу видко, що ти з порядної сїмї. Я не думаю, щоби сї Двоногі були для нас небезпечними, і сам не доторкну ся їх пальцем. Боже мій... єсли я коли небудь стріну їх голодний, то, розуміє ся, що зїм їх. Се вже зовсїм інше діло. Голод — се наш повелитель. Але сеї ночи я ситий і тому іду спати. Спокійної ночи, панове.

Після того нїхто не промовив нї слова. Зьвірята розійшлись так же тихо, як і прийшли.

Минула ніч; на сходї заяснів день.

Нараз через луг ґальопом пігнались бик, кінь, вівця і коза. За ними бігли з усьої сили, перевалюючись з ноги на ногу: качка, гуска і курка. На переді всїх був бик. Схиливши роги, він кинув ся до того місця, де спали Двоногі.

Але в тім моментї зірвала ся собака і грімко загавкала. Спавші Двоногі збудились і встали на ноги. Они стояли високі, випрямившись на весь ріст, з білими руками і ногами, з сьмілим взором, і сонце осьвітило їх від голови до ніг; їх вид так настрашив нападавших зьвірят, що они опрометю втікли туди, звідки прийшли.

— Спасибі тобі, друже — сказав Двоногий собацї, гласкаючи її по спинї.

Його жена оглянула зранену лапу і милим

голосом почала розмовляти з собакою. Собака радісно лизала їм обидвом руки.

Відтак нові зьвірята викупались в ріці. Після того Двоногий виліз на найблизшу яблоню, щоби нарвати з ньої яблок для себе і жени.

На дереві сидів оранґутан і гриз яблоко.

— Забирай ся геть! — грізно закричав на нього Двоногий. — Запамятай собі, що се моє дерево! Посьмій тільки доторкнути ся на нім хоч одного яблока!

— Боже милостивий! — сказав ораґутан. — Яким се ти тоном говориш до мене — до мене, котрий єще нині обороняв тебе, тоді, як всі прочі зьвірята були за тим, щоб тебе убити.

— Іди геть, погана малпо! — закричав Двоногий; він відломив галузь і так вперезав нею оранґутана, що той з ревом утік в ліс.

РОЗДІЛ II.

ПОБІЛЬШЕНЄ СІМЇ.

Минали дні за днями.

В лісї йшла горяча робота, так в низу на землї, як і в горі у воздусі. Самиці сиділи на яйцях або кормили діточок, а самці вибивались із сил, щоби принести сімї корму. Кождий дбав про себе і не думав про сусіда, розумієть ся, єсли не мав наміру його з'їсти.

Нові зьвірята збудували собі мешканє на острові ріки. Они рішились на се ось чому.

Онодї лев стрінув ся з ними лице в лице на краю лїса. Так як і першого разу, він уступив ся з дороги, але при тім мимоходом глянув на них таким поглядом, що жена Двоногого похолола від страху.

— Той лев коли небудь з'їсть нас, — ска-

зала она. — Я тепер бою ся спати на лузї.

Тодї Двоногий вибрав для мешканя маленький островець і збудував собі хатину з галузок і трави. В день они бродили по річцї, зривали лїсові плоди, а в ночи спали в хатинї. Прочі зьвірята постепенно привикли до них і лише деколи говорили про них. Тільки одна собака кождого раня прибігала на беріг ріки напроти острівця і гавканєм витала їх з добрим ранком. Та й оранґутан єще не забув їх: він видумував про них всякі небелиці і розпускав їх всюди, де лише міг.

— Ну, кому цїкаво слухати того? — сказав йому онодї на се олень. З тебе просто говорить родинна зависть.

Онодї ночю в нових зьвірят вродила ся дитина.

— У Двоногих побільшенє сїмї, — сказав воробець, котрий пхав свій ніс всюди і знав всї новости дня.

— Ні, я повинна подивитись на дитину, — сказала своїм музикальним голосом соловіїха. — Чейже мої яйця не остигнуть за пять мінут.

— Лисиця вже побігла туди. Я, прецїнь, можу оставити на мінутку свої гусята, — сказала гуска. — В долинї коло річки вже зібрав ся векий гурт.

Всї жінки зьвірят покинули своє хазяйство, щоби зложити візиту Двоногій, уродившій дитину. Двонога сидїла на траві перед хатиною і держала дитинку при груди. Двоногий сидїв поруч нього і їв помаранчу.

— Значить, і він такий самий, як всї прочі мужі, — сказала жена оленя.

— Є куди гірші мужі, — почала жалувати ся жена крета. — Тільки на хвилину не доглянеш,

а мій муж так і з'їсть дітий.

— Мущини — се до нічого не спосібні бездільники! — сказала павучиха. — Я з'їла свого мужа, як лише положила яйця.

— Спаси нас від таких страшних історій! — сказала соловіїха. — Впрочім, по мойому, молодий батько мігби щонебудь засьпівати своїй жені. Так, бодай, мій муж робить.

— Погляньте на дитинку... яка она гарна! — закричала трощівка.

От, вигадала, так як який хробачок! — сказала жена оленя. — Не може навіть стояти на ногах. А воробець сказав, що він родив ся ще вчера о одинайцятій годині в ночи. Коли мойому оленятку було всього лише година після уродженя, то оно вже весело скакало по лузї.

— І пощо то носити таку кришку на руках, — докірливо замітила канґуриха. — Єслиб се була моя дитина, она преспокійно сидїлаб собі в мене в торбині, поки не навчилаб ся поступати так, як слїд. Лише в тої бідної женщини, правдоподібно, нема торби.

— А дитина дивить ся очима, — сказала лисиця. — Мої дїти сліпі через цілих девять днів.

— Ви не повинні забувати, що они—бідні люди, — відізвав ся оранґутан. — Такій сїмї не легко приходить ся, коли в ньої родить ся дитина. По моїй думці, поліція повиннаби заборонити їм розмножати ся!

Але жена соловія різко виступила проти того.

— Ох, ні; дитятко таке миле, се скаже всяка мати. — Послухайте, пані Двонога: корміть його обовязково гусеницями. Від них оно буде таке повненьке.

— Ви в ночи кладіть ся на нього і гріймте! — крикнула трощівка. — А то оно простудить ся.

— Не слухайте того, що они вам говорять! — сказала жена оленя. — Корміть його молоком і більше нічо; молоко дуже добре для маленьких. Посадїть його на траву нехай само бігає! Найлучше, як ви з дитиньства привчите його до самостійности.

Але жена Двоногого не чула тої розмови, нї тих рад. Сіяючи щастєм, она сиділа, не спускаючи очий з свого дитяти. Нассавши ся доволї молока, оно почало радісно пищати і ворушити ніжками і ручками. Двоногий взяв його на руки, підняв високо у воздух і, усьміхаючись, дивив ся на нього.

— І якеж миленьке у них дитятко! — сказала трощівка.

— Та оно ніби так, — відповіла жена оленя, — лише родичі трохи вже за богато думають про себе. Они не звертають на нас жадної уваги.

Але після мінути она всеж закричала: — Нічого, нічого, панї Двонога. Корміть його молоком; а єсли у вас не вистарчить, то приходїть до мене. Недавно у мене умерла дитинка і тому я можу зробити вам ту прислугу.

Відтак всї они поспішили до дому, боячись, щоби мужі не довідали ся, що они ту говорили собі всякі сплетнї в кружку знакомих.

— Я піду принести кілька помаранч або яких небудь других овочів, — сказав Двоногий. — Ми з'їли вже всї овочі з найблизших дерев.

— Тільки вертай чимскорше, — сказала Двонога. — Ти знаєш, я не люблю оставатись сама в сім часї.

Двоногий перейшов через річку і пішов в лїс. Побродивши досить довгий час, він вернув ся, несучи в руках лише два малі овочі. Він розсердив ся тими невдачними пошукуванями,

а жена — також не меньше від нього, позаяк она була дуже голодна. Они сиділи і радились одно з другим, чи не можна би дістати десь близько чого небудь до їдженя, бо з приходом вечера они бояли ся виходити з острова.

— Вчера вечером я бачив в ріці видру, — росказував Двоногий. — Она піймала велику рибу і з'їла її. Чи не вдалаб ся мені така штука?

— Попробуй! — згодила ся з ним жена. — Я хочу їсти, я страшно голодна.

Двоногий спустив ся знова в ріку і піймав руками великого щупака, спокійно пливщого поуз нього і не підозрівавшого, що йому грозить небезпека. — Щупак же часто видїв, як Двоногий ходив по ріці, не звертаючи на нього найменьшої уваги. А тепер Двоногий викинув рибу на остров, де она стогнала, шукала воздуха і кричала що було сил!

— Гей... сюди... сюди... сторожа... поможіть...

Відтак щупак заснув. Двоногий і його жена з'їли рибу, котра їм дуже подобалась.

— Принеси мені ще завтра таку рибку! — сказала Двонога до мужа. — Кажучи правду, яблока вже мені дуже надоїли.

Тому на другий день Двоногий знов пішов в ріку. Він дуже скоро побачив апетитну рибку, але в тім моменті, як він хотів її зловити, видра вихватила його добичу прямо із під його носа.

— Забирай ся геть із моєї ріки, злодійко! — закричав Двоногий і кинув ся за нею.

— Як ти сьмієш називати мене злодійкою?! — аж заворчала видра, вискаливши свої білі зуби. — Я думаю, що ріка — моя, позаяк я жила в ній скорше, чим ти прийшов.

Тоді Двоногий вийшов на сушу і принісши

кілька великих камінців, почав кидати їх на видру. Один камінь попав її в морду, так, що з ньої полилась кров. Видра сховалась в свою криївку, а Двоногий, піймавши другу рибу, приніс її жені. Але коли в ночи видра знова вилїзла з своєї криївки, она побачила, що на березї сидить оранґутан; побачивши видру, він підізвав її до себе.

— Я все видїв, — сказав він. — Я видїв все з дерева і був сьвідком того, як він кинув на тебе каменем. Від твоєї крови почервоніла вода. Я також вже дістав від нього. Він сказав, що всї яблока належать до нього, і зігнав мене палкою з дерева; а мусиш знати, що він мій своякǃ

— Колиб менї лише стрінути його! — закричала видра, заскреготавши зубами. — Але щож, я дуже маленька.

— Підожди, буде і на нашій улиці празник! — відповів оранґутан. — Ми ще з ним порахуємо ся.

РОЗДЇЛ III.

КРОВ.

Сонце пекло, і земля була суха і тверда, як камінь.

На деревах і кущах поникли листочки, трава згоріла і пожовкла, так, що худоба лише дене-де находила собі зелену пашу. Вода в ріцї стояла так низько, що риби появились на мілинї, а ручай вже давно висох. Зьвірята лежали в тїни, тяжко дихаючи. В многих місцях цьвіти і зьвірята умирали. Двоногому з женою і дитиною жилось також не гаразд.

Лиш одна змия втїшалась такою погодою. Она витягнулась напроти сонця на камени і при

знавала таке жите найзнаменитим.

— Сьвіти, сьвіти, любе сонечко! — кричала она. — Чим горячійше, тим лучше. Тільки тепер я почуваю, що я жию.

Але одної прекрасної днини упав дощ.

То не був такий дощ, від котрого можна була сховати ся, розпустивши парасоль або скривши ся в домі. Ні — вода хлинула із облаків з такою силою,що не видно було нічого,що діє ся під самим носом. Дощ лив як з відра з дня на день, так, що здавалось, будьтоби він ніколи не перестане падати. Він з грімким шумом барабанив по сухому листю і заглушував слова, так, що не можна було зрозуміти один другого. Ріка знова піднесла ся, ручай проснув ся, зажурчав і засьпівав так, як ще ніколи не сьпівав. Земля нагадувала пересохлий від спраги рот, котрий пє, пє і ніяк не може угасити спраги.

Всюди панувала радість.

Дерева випрямились, розпросторились і випустили нові галузки і листє, а із землї виповзла сьвіжа зелена травиця. Цьвіти знова випустили пупляшки, жаби заквакали так радісно, що їх було чути по всьому лїсї, а риби весело виплїскували своїми хвостами. Двоногий сидїв з своєю сїмєю коло порога хатини і радїв разом з другими сотворінями.

А дощ все лив і лив.

Ріка виступила із берегів і Двоногому стало страшно, що його остров може бути затоплений филями води. Крім того, дощ протїкав через дах хатини, так, що в серединї не було нї одного сухого місця.

— Дитинї холодно, — скаржила ся Двонога.

Они рішили забрати ся з острова; з великим трудом їм вдало ся перейти через ріку. Они йшли через залитий водою луг, несучи на пере-

міну дитину. Врешті они найшли дерево, котре могло послужити їм за приют. Они сплели віття, зробили дах, а отвори позатикали травою і мохом; в такий спосіб у них знова було приміщене.

— Сюди вода не підійме ся, — потішав муж.

— Але вода леть ся через дах, — нарікала його жена. — Дитині за холодно. Та й у мене і в тебе зуб на зуб не попадає.

— Ну, що, хіба я не казав вам сего? — ликував оранґутан. — У них нема ні мішка, ні нічого тому подібного. Они умруть страшною смертию.

—Мадам Двонога! Ви би накормили свою дитину гусеницями, — сказала соловіїха. — Тоді она росла би лучше. Мої діточки тепер вже майже такого росту як я.

— Яж вам говорила, що треба було посадити його на землї нехай би він сам собою заопікував ся, — сказала жена оленя. — Тоді виріс би і без вас.

— Кладіть ся на вашу дитину, — радила, як і перше, трощівка. — Я так гріла своїх діточок.

Двонога нічого не відповіла на всі поради тільки з смутком глядїла она на свого хлопчика.

— Алеж бо та дитина дуже розпещена! — муркотїла жена їжа. — Пощади Господи... Що має бути, то не мине; а єсли вже обдаровуєш сьвіт діточками, то треба їх прилично виховувати. А той бовван все ще ссе... тьфу! Випоротиб його, як сидорову козу, та й вишвирнути з дому.

— Ті люди ніяк не хотять взяти ся за ум, — сказала жена оленя. — Як то они будуть жити? Ну, та щож? Що посієш, те й зіжнеш!

Відтак зьвірята пішли. Двоногі все ще си-

діли на дереві, тоді, як дощ все лив і лив, як з відра, а дитина плакала від холоду.

— Поглянь но на дурну вівцю онтам на лузї, — сказала жена. — Її добре в грубій шубі, а моя бідна дитинка лежить тут і мусить мерзнути.

Двоногий прекрасно чув її слова, але нічого не відповідав. Якусь хвилину він сидів мовчки на дереві, глубоко задумавшись. Відтак він зліз з нього, і все думав і думав, а дощ лив не перестаючи. Зверху доносив ся до нього плач його синка, а в низу він бачив пасучу ся вівцю.

Двоногий встав і пішов до вівції. По дорозї він підняв з землї острий камінь і сховав його в руцї. Він ішов тихо-тихо, дивлячись в бік, тому, щоби не настрашити вівцю. Відтак він нечайно кинув ся на ню.

— Мее! Мее! Сторожа! Поможіть.... Я умираю! — кричала вівця.

Двоногий ударив її каменем по лобі з такою силою, що она впала на землю. Опісля він заду шив її руками, ухватив за шкіру і потащив труп до дерева, на котрім тепер була збудована його хатина.

Острим каменем він прорізав шкіру і нігтями став здирати її з тіла. Його жена злізла з дерева і стала помагати йому. Для того, щоби діло йшло скорше, они послугували ся зубами і усер дно ними працювали; в серединї роботи они зупинились і поглянули на себе веселими поглядами.

— Як смачно! — гукнув Двоногий.

— Пречудно! — відповіла жена. — Давай, віднесем нашій дитинцї міх, а опісля будемо ще їс ти.

Двоногий пив кров вівції і глубоко запхав зу-

би в мясо.

— Я ніколи єще не чув ся так сильним, як сьогодня! — сказав він. — Нехай приходить лев! Йому прийде ся мати діло зі мною!

Они стягнули з вівці шкіру і завинули в ню дитину, котра, загрівшись, вскорі заснула кріпким сном. Останки вівці они перенесли до свого жилища і їли там. Після кождого з'їдженого кусника они почували себе щораз здоровійшими і сильнїйшими. Они не думали вже більше про холод і дощ, але радісно говорили про будуче.

— І я хочу мати таку шубу, — сказала жена.

— Будеш і ти мати, — відповів муж, обгризуючи кісточку. — Візьмем овечу, єсли не найдем другого зьвіряти, в котрого шкіра булаб мягча і теплїйша, бо і менї хочеть ся шуби... Тодї ми можем розтягнути під дахом овечу шкіру, щоби дощ не мочив нашого житла. Завтра я убю ще кілька овець і принесу їх сюди.

— От наїмо ся! — ликувала жена.

— Розуміє ся, — відповів муж. — Ми будем їсти мясо кождої днини. Як гарно, що ми придумали се, а то риби в ріцї вже боять ся мене.

— Стережись, щоб з тобою не случилось щонебудь лихого, — сказала она.

— Я буду осторожний, — відповів муж. — Завтра рано я піду до ріки і назбираю там більше острого каміня на случай, колиб я згубив той, що є в мене. Знаєш що... Я привяжу такий острий камінь травою до кінця довгої галузи... розумієш? Тодї я зможу поцїлити в вівцю і убити її скорше, чим підійду до ньої зовсїм близько... Бо як зьвірята довідають ся, що я убив одно із них, они, розумієть ся, будуть мене бояти ся.

В тім часї, як они розмовляли між собою,

всї лїсові зьвірята зібрались в лузї, — так як першої ночи після прибутя нових зьвірят.

— Двоногий убив вівцю! — кричав воробець і спішив з своєю новістю дальше, не дивлячись на те, що дощ зовсїм змочив і розтріпав його.

— Двоногий убив вівцю, бика і козу, — кри чала ворона, тріпаючи мокрими крилами.

— Зажди! — закричав бик. — Я єще живий, хоч мушу тобі сказати, відчуваю, що стало ся щось страшного.

— Двоногий убив в лїсї всї зьвірята!... Тепер він сидить в лузї і їсть льва! — шептала трощів ка.

І всї зьвірята кинулись на луг, щоби довідати ся що стало ся. По серединї зібравших ся зьвірят стояв лев, гордо піднїсши голову.

— Що ту за шум і галас?

— Позвольте сказати! — крикнув оранґутан, піднявши палець. — Я сидів на пальмі і все бачив. Се було страшно.

— Однак, ти лихий заступник! — сказав лев. — Ти понижаєш свою власну сїмю.

— Яка ми рідня! Ми — сема вода на кисїлю, — заперечив оранґутан. — Звертаю вашу увагу на те, що я з самого початку ясно і виразно скинув з себе всяку відвічальність за тих Двоногих, котрі, правду кажучи, лише компромітують нашу родину. — І так, я сидів на дереві і видів, як прибіг Двоногий, кинув ся на вівцю і задушив її. Відтак він потаскав нещасне сотворінє до дерева, на котрім він живе. Я прокрав ся за ним і побачив, як він розривав на куснї тїло вівцї. Його жена помагала йому в тім, а відтак они обоє посїдали на дереві і їли.

— І се все? — спитав лев. — Я богато овець зжер в своїм житю, хоч, по моїй думцї, мясо оленя смачнїйше! Чомуж і Двоногий не має пра-

ва з'їсти кусень мяса, єсли йому того хоче ся.

— Позвольте менї зробити замітку, — почав бик, — я хотїв би пригадати вам про те, що я говорив минувшого разу. Тобі, льве, добре так розважати, тому, що Двоногий не може зробити тобі жадної шкоди. А нас він з'їсть. Але всеж і тобі здалоб ся вистерігати ся, позаяк він може стати небезпечним конкурентом; уяви собі, у нього вродить ся много дїтий і они поїдять всїх овець!

— Ну, але биків всїх він не переїсть, — сьміючись, сказав лев, і його страшні зуби блиснули.

— Се сьвята правда, — відповів бик, боязливо відступаючи від льва. — Але коли Двоногий раз попробував крови, прийде черга і на биків. Він, видко, страшно пажерливий. Впрочім, крім нього, є єще много других, котрі мають охоту мене з'їсти.

— Гм! — заворчав лев. — В тім є трохи правди. Тільки не люблю я того боязливого хниканя... Треба буде поговорити з тим парнем! Лев пішов до Двоногого, а оранґутан біг підскакуючи поперед нього і не перестаючи кричав:

— Сюди!.. Сюди!..

Врештї лев опинив ся під деревом, на котрім жив Двоногий. Всї прочі лїсові зьвірята йшли за львом і тепер стояли також ту, затаївши віддих і не спускаючи очий з льва.

— Двоногий! — заревів лев своїм могучим голосом, загремівшим як грім, так що всї зьвірі зі страху збились в одну купу. Лев махав хвостом і поглядав на дерево. Там все було тихо. Лев заревів другий раз, але нїхто не відповідав йому.

— От безличність! — кричав на все горло оранґутан.

— Може бути, що они умерли, — сказав со-

ловий. — Може бути, що они обілись вівці.

— Умирають не від того, що за богато їди, а від того, що її за мало, — захрюкала свиня, котра весь час рила мордою землю в надії, що найде щось їдомого.

Тоді лев заревів третий раз; його рев був так могучий, що маленький чижик упав з галузки — прямо в пащу змиї, котра проковтнула його так бистро, що він не вспів навіть писнути. Тому ніхто й не довідав ся про сей випадок.

І ось на верху дерева з'явив ся Двоногий.

Наївшись до сита вівці, він заснув кріпким, спокійним сном і тому був дуже роз'ярений, що його пробудили.

— Хто сьміє трівожити мене, коли я сплю? — закричав він.

— Я... лев.

— Лев... цар зьвірів, — перебиваючи одно другого з поважанєм залепетіли всї зьвірята.

— В своїм домі я сам цар, — закричав Двоногий. — Геть звідсїля! Я хочу спати.

— Він повстає проти льва... він збожеволїв... він переплатить за се житєм! — закричали зьвірята.

А Двоногий ухватив кість з бедра вівці, прицїлив ся і з усьої сили кинув нею в льва. Кість попала льворі прямо в лоб. Лев заревів страшним голосом, і всї зьвірята в страху побігли з луга. Проміж ними, не перестаючи ревіти, біг — їх цар.

Двоногий знова положив ся спокійно спати і спав до рана.

Пробудившись і злїзши з дерева, він побачив на землї собаку, глодавшу ту кість, котру він кинув в льва. Собака виляла хвостом, і Двоногий дав її другу кістку.

— Хочеш бути моїм слугою і другом? — спи-

тав Двоногий собаку.

— Так, — відповіла собака. — Ти відносив ся до мене лучше, чим другі, ти сильнїйший і мудрійший від других.

— Прекрасно! Будь моїм сторожем, помагай менї на ловах і будь завсїгди зі мною.

РОЗДЇЛ IV.

ЧАС ПРОХОДИТЬ.

Період дощів скінчив ся і сонце знова стало панувати над землею. І знова почав ся період дощів, а відтак опять засіяло сонце, і так дальше, і так дальше, і оба ті періоди вічно зміняли один другого.

Сїмя Двоногого мала тепер нове житло, лучше, чим хатина з листя на острівцї або приміщенє на яблонї. Се була печера в скалї, найдена Двоногим. В нїй було холодно в горячий час року і тепло в часї зимна; в нїй можна було скрити ся від дощу, а ночию, або в случаю небезпеки, вхід до ньої можна було завалити каменем. Двоногий вистелив ту печеру шкірами зьвірят, стїни вкрив мохом і тепер сидїв з сїмєю і собакою в привітливім мешканю.

Роботи в нього було по горло,бо сїмя його побільшилась. В нього було тепер троє дїтий; они прегарно росли і розвивались, і кождий з них їв за трох. — Але Двоногому приходилось дуже стеречи ся після тої ночи, коли він кинув костию в льва. Царя зьвірів він зробив собі ворогом і майже всї лїсові зьвірята відносились до нього крайно неприязно. До того они мали свої причини, бо Двоногий став могучим мисливцем, нїчим не уступаючим львови.

В печері він мав дві великих списи і одну

трохи меньшу, котрою вже навчив ся орудувати його старший син. Они не підкрадали ся тайком до добичі, як се робили лев і другі зьвірята. Собака виганяла жертву їм на стрічу, а они кидали в ню спису і убивали.

— Він вміє полювати лучше від мене, — сказав оноді вечером лев до своєї супруги. — Сьогодня він убив списою молодого оленя, котрого я намітив для себе.

— Чомуж ти, в такім случаю, не взяв його? — спитала львиця.

— Я підкрадав ся до оленя, сховавшись в високій траві. Але не вспів я єще скочити, як той хирляк Двоногий вже положив його. Списа попала в шию оленя, і він упав мертвий.

— Чомуж ти не відобрав добичі в того безсовісного Двоногого? — роспитувала она.

— У нього в руції була єще друга списа, а його хлопчик також мав спису. Не знаю, що то за списи. Всякий, в кого они попадають, падає на землю і умирає.

— Значить, ти бояв ся Двоногого? — крикнула она. — Він — цар в лїсї, а не ти! Єсли твій син такий же боягуз як ти, то нам прийшов кінець!

Лев нічого не відповідав, тільки дивив ся в далечінь своїми жовтими очима.

Перед досьвітком він прокрав ся в кущі, що росли перед печерою Двоногого і став наглядати; він ждав терпеливо тої мінути, коли відсуне ся камінь, закривавший вхід до печери. Як тільки зійшло сонце, хтось став відсувати камінь. Лев приготовив ся скочити. Обезумівши від лютости, він скочив на першого виходившого з печери, ударив його своєю могучою лапою і одним скоком затаскав його в кущі.

Роздираючий душу крик заставив Двоногого підійти до входу до печери. Він стояв, тримаючи по списі в кождій руці. Лев побачив, що він убив не свого ворога, лише одного з його синів. Він відійшов від трупа і знова приготовив ся скочити. Але Двоногий вже запримітив його. Він пустив в нього одну спису, але не по пав; пустив другу, — але лев вже втік.

Гірко плачучи і ридаючи, Двоногий і його жена, внесли труп своєї дитини до печери. А лев, перенятий страхом, біг через ліс. Де він лише не появив ся, зьвірята в страху втікали від нього.

— Лев втікає від Двоногого, — оповіщав воробець, старавший ся донести всім в лїсї ту новину.

Вістка та бистро розносила ся по лїсї, прибираючи все більші і більші розміри.

— Двоногий поранив льва своєю списою! — кричала ворона.

— Двоногий убив льва а тепер уряджує польоване на львицю! — пищала миш.

А лев втїкав великими скоками.

Він перебіг мимо свого житла, не сьміючи більше глянути в очи своїй супрузї. Аж пізно вечером він вернув ся до дому.

— Ти єще живий?—насьмішливо спитала його львиця. — Цїлий лїс уважає тебе вбитим. Ну, а що з Двоногим?

— Я убив одно, із його дїтий, — сердито відповів лев.

— А яка з сього користь? — спитала львиця.

Замість відповіди він дав її таку пощоччину, якої она єще нїколи не дістала; відтак він положив ся і неповорушно вдивляв ся в воздух своїми жовтими очима.

Але лїсові зьвірята нїяк не могли успокоїтись

і весь час перешептувались проміж собою.

— Лев боїть ся... Лев втікає від Двоногого...

— Ну, ось бачите, я-ж вам се говорив! — сказав бик. — Нам треба було відразу убити його.

— Так, так, — зітхнув кінь. — Ах, колиб був лев тоді послухав нас.

— Так, так, — закричали гуска, качка і курка.

Лиш оранґутан ходив з далека по лїсї і думав.

— А мій двоюродний брат зовсім не такий дурний, як я думав! — говорив він сам до себе. — Чомуж би і менї не піти та не зробити того, що й він. Прецїнь я так подібний до нього, а під богатьома зглядами я стою висше від нього, для того я зможу устроїти ся остаточно, так само добре, як він.

І оранґутан взявши костур, попробував ходити, випрямившись на весь ріст, так як ходить Двоногий. Йому се вдало ся і він кинув ся на зьвірят. Піднявши костур, він закричав грімким голосом і випулив страшно очи. Але він не настрашив зьвірят; они обступили його і стали з нього насьміхати ся. Лисиця вирвала у нього костур, олень штовхнув його рогами в спину, воробець напаскудив йому на голову, і зьвірята, так розіґрались, так розшалїли, що оранґутанови не оставалось нїчого іншого, як втїчи від них і скрити ся в гущавинї кущів.

Слїдуючого ранку зьвірята були заінтересовані другим видовищем.

Они побачили, що Двоногий віднїс труп свого сина в лїс і положив на нього високу купу каміня. Жена Двоногого зривала самі найкращі цьвіти і клала їх на камінє.

— Чи бачили ви що-небудь подібного? —

заговорив соловій. — Єсли хтонебудь із нас умирає, він там і лежить, де впав, або де вспів дібрати ся. А з дитиною Двоногого поступають, як з важною особою. Я не знаю, де мої живі діти, що вилупили ся минувшого року, не говорячи вже про те бідне пташеня, що випало з гнїзда і погибло.

— От побачите, що буде єще гірше! — сказав бик.

Віщоване бика сповнило ся. В тиждень пізнїйше случилось щось такого, що зворушило лїсові зьвірята більше, чим все те, що случило ся дотепер.

Двонога побачила на дереві пречудну райську птицю.

— Які гарні ті пера! — крикнула она. — Ними можна би було прикрасити голову.

І Двоногий, котрий хотїв чим-небудь потїшити свою жену після смерти дитини, взяв спису, пішов в лїс і за якийсь час вернув ся з убитою райською птицею. Двонога вирвала із нього пера і повтикала собі в волосє. Обоє они одушевлялись тою пречудною прикрасою.

— Нї, се вже занадто глупо! — крикнув соловій. — Він убиває птицю лиш для того, щоби прикрасити свою жену перами. Справдї, тепер треба тільки тїшити ся, що я сїрий і негарний з вигляду.

В супроводї величезної стаї, вдова райської птицї прилетїла зі скаргою до льва.

— Нові зьвірята убили мого мужа, і ось я тепер вдова з чотирома холодними яйцями. Єслиб я лишила ся сидїти на них, я вмерла би з голоду, бо мій кормитель убитий. Я вилетїла з гнїзда, щоби найти собі хоч трохи їди, а вернувши до дому, я застала свої яйця остиглими і мертвими, — я домагаю ся мести і покараня

убійника!

— Щож менї на се сказати тобі? — промовив лев. — В лїсі, чейже, так богато вдів. Коли я голодний і убиваю зьвіря, то я також не питаю, чи є в нього дома жена і дїти.

— Так, але прецїнь Двоногий зробив се не тому, що він хотїв їсти, — сказала райська птиця. — Він хотїв дістати для своєї жени прикрасу до волося.

— Так щож йому робити, коли жена його того захотїла? — відповів лев. — Не сварити-ж ся йому з нього із за того.

Дехто з зьвірят засьміяв ся. Але більшість покивала головами і подумала, що се не добрий жарт, не лицюючий цареви зьвірів.

Слїдуючими днями в лїсї тільки й було розмови, що про Двоногого. Кожде зьвіря скаржилось на нього.

— Недавно він взяв у мене ціле гнїздо з сімнайцятьма тільки що знесеними яйцями, — сказала курка.

— З ріки щезли всї риби, — пищала видра. — Та ще й дістаєш від нього штовханцї.

— Не можна спокійно попастись на лузї, — скаржив ся олень.

— Ніхто нас не оборонить, — сумно блеяла вівця.

РОЗДЇЛ V.

ДВОНОГИЙ РОЗШИРЮЄ СВОЄ ПОСЇДАНЄ.

Двоногий сидів коло порога своєї печери і думав. Коло його ніг лежала собака. В печері жена Двоногого приготовила їду.

Двоногий був в поганім настрою духа, позаяк йому не пощастилось на польованю.

Вчера, бродячи по лїсї, він не здибав жадної дичини, та й нинї не було лучше.

Зьвірята почали страшно бояти ся його. Вистарчило їм з далека побачити свого ворога зі списою, щоб всї они повтїкали. Они знали вже час, коли він виходить на лови і ховались від нього, або розставляли сторожів, котрі, побачивши приближаючу ся собаку або Двоногого,давали голосні перестерігаючі сиґнали.Близько печери не видко було більше нї оленя, нї бика, нї вівцї, нї кози. Дуже рідко коли яке-небудь зьвіря пасло ся на лузї. Всї они ховались в гущавинї лїса, куди не міг дістати ся Двоногий. Він не дуже любив там полювати, тому, що бояв ся, що лев може убити його із засїдки.

— Не везе нам, Дружок — сказав він собацї. — Треба видумати щось нового.

І він почав обточувати свої ножі і сокири, пороблені з кременя. Відтак жена його принесла снїданє, що складало ся лише з яблок і оріхів; навіть риба не появлялась більше на столї Двоногого, бо риби, зобачивши його образ в водї, сейчас счезали.

— Послухай! — нечайно заговорив Двоногий, — прецїнь буде богато простїйше, єсли я зловлю дві вівцї і ми будемо держати їх у себе в печері. У них вродять ся ягнята, котрі ми зможемо заколоти, і менї не потрібно буде завсїгди ходити на польованє.

Женї дуже подобала ся його думка і в часї їхньої тої розмови, його настрій замітно поправив ся. Він сплїв довгий шнур із вусиків ростин і, взявши спису, пішов на лови разом з двома своїми синами і собакою.

Довго скрадав ся він попід край лїса і, вкінци, побачив вівцю, що пасла ся з двома ягнятами на лузї. Він поповз до неї на руках і ногах,

приказавши Дружкови сидїти тихо. Приблизившись до неї, він кинув арканом так спритно, що він обвив ся довкруги шиї вівцї. Вівця жалібно запищала, але аркан цупко держав її і все стягав ся і стягав ся. Двоногий з радістю потаскав вівцю до себе, а маленькі ягнята, не знаючи, що їм робити поплелись за нею.

Прийшовши до дому, Двоногий привязав вівцю до дерева, що росло перед печерою. Одно ягня убили і з'їла цїла сїмя, а друге оставили живим. Дїти Двоногого бігали на луг і приносили цїлі оберемки трави, а вівця їла і кормила своє ягнятко.

— Ти мене також з'їси? — спитала вівця, коли Двоногий сидїв вечером з сїмею коло печери і любував ся дїлом своїх рук.

— Нї, — відповів він. — Я оставлю тебе в себе, ти будеш менї такоюж слугою, як собака. Завтра я зловлю твого мужа. Тодї ти приведеш менї богато ягнят; декотрі ми з'їмо, а прочі оставимо, щоб жили; взагалї зробимо, як нам вигіднїйше.

— Ти вбив мою сетру і здер з неї шкіру, — жалувалась вівця.

— Тепер вже я не такий дурак — відповів Двоногий. — От побачиш.

Двонога підійшла до вівцї і разом з мужом почала зрізувати з неї шерсть ножем. Вівця опиралась і пищала, але Двоногий держав її сильно; а що она була привязана, то всї її крики нїчого її не помогли.

— Коли настане час дощів, я буду дуже мерзнути, — жалувала ся вівця.

— Коли буде холодно, — відповів Двоногий — я візьму тебе в печеру. Твоя шерсть потрібна менї на те, щоби з неї зробити нам одежу. Тобі нема жадного змислу противити ся, єсли

ти будеш мене слухати, тобі буде у мене так добре, як ще ніколи не було.

В ночи, коли Двоногий заснув, вівця стояла і все думала і думала. Аж ту із кущів появилась голова бика, відтак показав ся олень, кінь, коза і богато других зьвірят.

— Що се єще приплило до голови нашому ворогови? — спитав бик. — Воробець говорив, будьто Двоногий привязав тебе і остриг тобі шерсть?

— Воробець не збрехав! — відповіла вівця. — Глянь, яка я гола. Моє ягня він з'їв, а завтра хоче зловити мого мужа. Правда, він нарвав менї трави, так що я ситїсїнька.

— Срашно! — закричав бик. — Впрочім, правду кажучи, ми й не очікували від нього нїчого другого. А ти не можеш вирватись?

— Я вже пробувала, — сказала вівця, — але нїчо з того. Чим сильнїйше я рву ся, тим цупкійше затягає ся петля довкруги моєї шиї. Я зловлена і останусь в полонї.

— Рабство гірше смерти, — сказав вовк. — Я хочу зробити прислугу твоїй другій дитинї і длятого з'їм її.

В миг ока він кинув ся на ягнятко і прогриз йому шию. Вівця запищала. Двоногий проснув ся і вийшов з печері, а всї зьвірята розбіглись.

— Ти, здаєть ся, спав Дружок, — сказав він до собаки.—Завтра треба буде устроїти так,щоб се не повторялось... ще того бракувало, щоб я ловив овець і годував ними вовка.

На другий день він найшов раду.

Він пішов з синами в ліс, там они зрубали сокирами кілька дерев і зробили з них острі палї; набравши їх достаточне число они вбили їх в землю кругом перед хатиною. Між палями

они повплїтали віття, — коли сонце зайшло, они мали вже готову сталу і сильну загороду, через котру вовк не міг перескочити. За ту загороду они загнали вівцю.

Після двох днїв Двоногий зловив арканом барана. Продовжаючи свої лови, він в короткім часї зловив корову, бика і теля. Загорода оказала-ся занадто тїсною і прийшло ся побудувати більше простору. Вся сїмя ходила рвати траву і все не ставало. Зьвірята, заперті в загородї, ревіли.

Ночами они розмовляли проміж собою.

— Знаєте, — говорила вівця, — кажучи правду, житє ту в дечім краще. Там, на лузї, ми завсїгди находились під страхом смерти; нам загрожав і лев, і вовк, і змия, і орел, не говорячи вже про самого Двоногого.

— Та оно нїби так, — відповіла корова. — Але менї страшно неприємно, коли жена Двоногого тягне мене за вімя. І я боюсь, що одного прекрасного дня они заріжуть мене, так як зарізали других зьвірят. Нас ту вже занадто богато.

В тім часї, як великі і благородні зьвірята були охвачені страхом, дрібні і низші зьвірята були в прекраснім настрою і навіть насьміхались над страхом своїх більших братів.

— А нам то що до того? — кричала муха. — Нехай собі великі зьвірята пожирають одно другого, скільки їм хоче ся. Я лично хочу сказати, що Двоногий подобає ся менї більше чим соловій.

— Нїхто тепер не може бути певним свого безпеченства, — бренїла пчола. — Вчера він украв у мене мід.

— Так, — вмішав ся до розмови дощевий червак. — От третого дня він зловив мого рі-

дного брата і посадив його на гачок до удочки а відтак зловив на ню окуня.

РОЗДІЛ VI.

ДВОНОГИЙ ПЕРЕСЕЛЮЄ СЯ.

Двоногому приходилось все труднійше і труднійше діставати траву для множества зьвірят, котрі жили в його загороді.

Він і його сімя давно вже стяли всю траву, що росла близько печери. Щоби нарвати трави, їм приходилось тепер іти досить далеко від дому, та й нести її до дому було не легко.

— Знаєш, нам треба пересилити ся на інше місце, — сказав Двоногий своїй жені. — Єсли трава не хоче підійти до нас, то ми підійдемо до ньої. Підемо опять на луг. Уткай нам шатро із шерсти; відтак ми зберемо всї шкіри, які у нас є, повбиваємо палї в землю і повісимо на них шкіри. Так нам буде добре. А зьвірята можуть пасти ся на лузї перед шатром.

— Ну, а що буде, коли они з'їдять там всю траву? — спитала жена.

— Тодї ми перенесемось на другий найблизший луг, — відповів Двоногий. — Зложимо шатро, положимо бикови на спину і поїдемо дальше.

— Щоби зьвірята не втїкли від нас!

— Дружок поможе менї стеречи їх, та й наші хлопчики будуть наглядати за ними. Тодї все буде добре. Зьвірята вже знають нас і привикли до того, що ми їх гладимо. От побачиш, що они скоро будуть освоєні.

— Слїдуючого ранку Двоногі розламували загороду.

— Чи не хоче він випустити нас на свободу?

— сказала корова.

— Я не хочу іти на луг, — заблеяла вівця і почала плакати. — Мої ноги стали не такими спосібними до бігу, як раньше; я не можу вже так бистро бігати. Я виджу слабше, чим давнійше, а мій нюх майже зовсім притупив ся. Я так довго не розвивала своїх змислів. Я останусь у Двоногого і буду їсти корм із його рук.

— Ти стала рабинею, — сказав бик, — і ти не варт того, щоби бути на свободі. Єслиб мені трафила ся нагода, я би сейчас втік. Вчера він убив моє телятко. Того я не забуду йому ніколи.

— Ну, нехай згине одно або двоє дітий, нехай і я сама умру — все одно, нічого іншого нема що очікувати! — заблеяла вівця.

— Рабська душа! — з призирством пробормотів бик.

Тимчасом Двоногий розломав загороду, а його жена зібрала всі річи. На бика навалили стільки річий, скільки він міг нести. Решту річий понесли самі Двоногі. Таким способом, они вибрались в дорогу.

— Сповняє ся моє прочутє, — сказала корова, ізнемагавша під непривичним для ньої тягарем. — Я відчуваю страшну втому в бедрах і ногах.

І коли Двоногі підійшли до того місця, де починав ся луг, корова нараз скинула все що несла і ґальопом пігнала від них а за ньою побіг і бик. Дружок побіг за ними, але они обернулись і так сильно штовхнули його рогами, що він аж підніс хвіст. Двоногий кинув за ними списою, але невдачно.

— Підождіть, буде і на нашій улиці празник! — сказав він. — Завтра я вас знова зловлю. А тепер роскинем шатро і будемо приміщувати ся.

Они роскинули шатро на невеличкім пригорбку, звідки було видко увесь луг. У підніжя горба журчало жерело. Дружок вигнав вівцю на луг, а потім пригнав її до дому. Двоногий зловив курку, гуся і качку та попідтинав їм крила так, що они не могли полетїти. Постепенно у нього нагромадилось много кіз, овець і дробу. А коли зьвірята зїли в тім місци всю траву, він зібрав шатро і перейшов на другий луг. Так поступав він завсїгди, коли зьвірятам не ставало їди. Правдоподібно він зовсїм забув про корову, але якось оноді жена пригадала йому про ню.

— Знаєш, здалоб ся знова піймати корову, — сказала она. — Менї хоче ся її молока. Крім того, менї і дїтям потрібні сандали із телячої шкіри.

Тоді Двоногий взяв спису і аркан і пішов шукати за коровою. По хвилинї він побачив її з далека. Але она також побачила його і почала втїкати зі всїх сил. Стоявший недалеко кінь, насьмішливо глянув на Двоногого і сказав:

— Ти певно хотївби мати мої чотири бистрі ноги.

— Розуміє ся, — відповів притакуючо Двоногий.

— Як то добре мати щось такого, чого в тебе нема, — насьміхав ся кінь. — А то ти і так представляєш себе паном лїса.

Двоногий нїчого на се не відповів; аркан у нього був на поготові. Нараз він закинув його коневи на шию. Кінь підняв ся на задні ноги і почав скакати, дико випуливши очи. Але з кождим його рухом аркан все тїснїйше і тїснїйше обвивав його шию, а Двоногий не випускав з рук шнура, хоч кінь волочив його землї. Він так сильно обмотав шнур довкруги руки, що

він вїв ся в тїло і з руки закапала кров.

В кінци кінців, кінь вибив ся із сил. Трясучись на всьому тїлї, він остановив ся. У нього з рота текла піна.

— Чого ти хочеш від мене? — закричав він. — Моє мясо і молоко не смачні; шерсти, котру б ти міг остричи, на менї нема.

— Позич менї своїх чотирох ніг, — відповів Двоногий, — ти сам ними хвалив ся. Гей! Стій спокійно!... Єсли будеш послушний, я не зроблю тобі нїчого лихого.

При тих словах він обмотував шнур довкруги своєї руки, підходячи все близше і близше до коня; він погладив вкритого піною коня і нараз, ухватившись за його гриву, вискочив йому на спину. Кінь став дуба, високо підкинув в воздух задні ноги, і всїляко пробував скинути з себе наїздника. Але Двоногий сильно ухватив ся за шнур і гриву, тїсно стиснув ногами боки коня і всидїв на ньому, хоч се коштувало його великі з'усилля. Кінь постепенно успокоював ся, а Двоногий поплїскував його по шиї.

— Ну а тепер зловимо корову!

Він потиснув пятами в боки коня і вдарив його. Смертельним ґальопом поніс ся він по лузї. Корова не лише, що не пробувала втїкати, але стала і не зводячи очий дивилась на чудне видовище, котре она побачила, немовби оніміла зі здивованя. Скорше чим она спамятала ся, у неї на шиї був вже аркан, і Двоногий гордо поскакав з своєю добичею до дому.

Доїхавши до шатра, він скочив з коня, поглади його по спинї і подякував йому, не проявляючи однак жадного наміру зняти аркан з його шиї.

— Хібаж ти не пустиш мене? — спитав кінь.

— Нї, — відповів Двоногий. — Але я предло-

жу тобі щось лучшого. Ти будеш пити з криниці і їсти саму найбільше сочисту траву, яку ти колинебудь їв. Відтак ти повинен успокоїти ся і не забувати про се, що ти тепер мій слуга і можеш безжурно прожити останок твоїх днїв, єсли тільки будеш вірний, послушний і будеш охотно виповняти ту роботу, котру я тебе заставлю робити.

Відтак він погодував коня і привязав його до дверий шатра. Поруч нього до кілка була привязана корова.

— Чи не втїчиб нам? — прошептав кінь, коли настала ніч і Двоногий заснув.

— Нї, — відповіла корова, похитавши головою! — Я більше вже не побіжу. Нехай буде, що буде. Страх мене огорнув, коли я побачила, що він сидів на твоїй спинї. Він — наш пан і нїхто не може супротивляти ся йому.

А воробець лїтав на своїх бистрих крилах по лїсї.

— Двоногий зловив коня... Він сидить верхом на його спинї... він привязав його до свого шатра... Кінь став слугою Двоногого.

— Ти чув, що говорять? — спитала львиця свого мужа. — Невже і ти повезеш його на своїй спинї, коли він буде полювати?

Лев грізно заревів і закричав:

— Нехай лише прийде!

— Він буде осторожний! — насьмішливо сказала львиця. — А ти боягузе вступиш ся йому з дороги.

Лев положив голову на лапи і не сказав нї слова. Важкі думки роїлись в його голові.

РОЗДІЛ VII.

ДВОНОГИЙ СІЄ.

Двоногий переходив з своїм стадом з одного луга на другий.

Його стадо з кождим роком все побільшало ся. Збільшала ся і сїмя Двоногого. Двонога обдарувала свого мужа сїмома синами і сїмома дочками і всї они росли та помагали в хазяйстві і коло худоби.

Зьвірята призвичаїлись служити Двоногому і були вдоволені і веселі.

Кінь возив Двоногого на лови, а коли він розбирав своє шатро і переносив ся на нові пасовища, він кроком ішов разом з ним. Він ішов на його зазив, і нї він анї нїхто другий з зьвірят не думав серіозно про втечу, так що Дружкови не трудно було стеречи їх.

Розумієть ся, що в них часом пробуджувала ся жадоба свободи. Се случало ся особливо тодї, коли они розмовляли з дикими зьвірятами. Але відтак желанє вирвати ся на волю знова погасало в них.

Одного разу ночю в періодї дощу олень підийшов до піддаша збудованого Двоногим для охорони своїх зьвірят.

— Ви добре забезпечені від дощу, — сказав олень, з завистю поглянувши на них.

— Так, — відповіла вівця. — Тепер нам лучше чим в попереднїм часї, коли в часї дощу приходило ся спасати ся під деревом і все таки промокати до шпіку костий.

— Се правда, — сказав бик. — І в спеку тут також дуже приємно, бо Двоногий годує нас гарною їдою, котру він збирає для нас, підчас коли раньше із-за одної травицї приходилось

оббігати луги.

— Менї здавало ся, що наоборот, ви самі повинні дбати про себе, — сказав олень. — Я сам видів, як ви працювали на вашого пана, вибиваючись із всїх сил.

— В сїм житю нїчого не можна дістати даром, — пояснив кінь. — Впрочім, я не опрокидую того, що мої прочутя сповнились. Мою поясницю таки добре ломить після нинїшної роботи.

— Та й менї не лучше, — вмішалась в розмову корова. Качка, гуска і курка потвердили теж саме. Лише вівця похитала своєю товстою головою, не перестаючи проворно жувати.

— Тепер я вже не знаю, що я прочувала, — з видом вдоволеня заблеяла она. — Менї ту добре і баста!

— Ви чого ту ворчите?! — закричав нараз Дружок, що стеріг зьвірят і спав дуже чутко, — закликати хазяїна?

Олень злякано відскочив від шатра, а кінь сказав:

— Нї, не треба. Він сам богато працював в день і так само втомив ся як і ми. Не добре його непокоїти.

Після того серед зьвірят все стихло.

Але Двоногий не спав в своїм шатрі.

Він сидїв і все думав і думав. Його жена також не спала, бо її занимали тіж самі думки, що і мужа.

— Менї надоїло бродити з місця на місце, — сказав він нарештї. — Ми вже не молоді, сїмя у нас велика і часами я стаю дуже втомлений від роботи.

— І я не меньше, — притакувала йому жена. — Але ту вже нїчим не поможеш. Ми приневолені переходити з місця на місце для того, щоби

наші зьвірята мали що їсти.

Двоногий не зараз її відповів.

Він встав, вийшов на дощ, подивив ся до своїх зьвірят і знова вернув ся до шатра. Десь заревів лев.

— Ти чув? — спитала жена.

Двоногий кивнув її головою.

По якійсь хвилині він заговорив: — Послухай, звідки бере ся трава?

— Ти се знаєш так добре, як і я, — відповіла она. — Преціньь ми часто говорили про те, що трава кидає на землю свої сїмена і що коли впаде дощ, они ростуть між старою увявшою травою.

— Зовсїм правильно! А чомуж би нам не збирати сїмен і не сїяти їх? Єсли ми зберемо всю стару траву і візьмемо насїнє того рода трави, що її зьвірята найбільше люблять, то ми зможемо добитись того, щоби трава росла далеко густїйше. Тодї ми зможемо зібрати знова сїмена і знова сїяти і цїлими роками жити на однім і тім самім місци.

— Ах, колиб ми тільки могли се зробити! — сказала Двонога і заплескала в долонї.

— А чомуж би нам того не зробити? Єсли нам се вдасть ся, то ми збудуємо тревалий дім для себе і для наших зьвірят. Я увірений, що при певнім терпіню і витревалости, ми зможемо повалити нашими камінними топорами і найгрубші дерева. Як тільки дощ перестане, я піду пошукати місця, де ми зможем побудувати ся і прожити останок наших днїв.

Після тижня небо знова прояснилось. Двоногий скочив на коня, попрощав ся з сїмею і сказав, що він верне ся до дому аж тодї, коли найде, що йому потрібно. І дійсно, він вернув ся аж за два дни перед вечером і приказав сїмї

зібрати на завтра рано всї річи і іти за ним.

Коли його сїмя дійшла до того місця, котре він вибрав, всї признали те, що його вибір дуже вдачний.

Земля була гарна і обіцяла обильний урожай — так сьвіжі і гарні були на ній ріжні ростини. З одної сторони великого отвертого поля тягнув ся лїс, з другої — луг, притикаючий до великого озера, в котрім весело плюскались риби. Далеко гень за озером синїли гори, пестивші око своєю красотою і викликувавші в глядачеви чудові образи. На самім краю лїса піднимав ся пригорбок, у підніжя котрого протїкав ручай. Він впадав в ріку, вужовато пробігавшу через луг, а ріка впадала в озеро.

І поле і луг були переповнені всякими травами і цьвітами.

Ту був мак, великий і на причуд гарний. Ту були дзвіночки і морква, повій і васильок, чортополох і щавиця, фіялки і много, много других цьвітів. Всї они росли і розповсюднювались так, як хотїли, позаяк ту они були панами.

— Ось ту ми будем жити, — сказав Двоногий. — На горбі ми збудуємо великий трівкий дім і стайнї для зьвірят і високу загороду для охорони від наших ворогів. Так зараз і візьмемось до роботи! Як буде збудований дім, то ви здивуєтесь!

І він з синами взяв ся до рубаня дерев.

Терпеливо працювали они з дня на день; але для того, щоби покорити могучі дерева, прийшлось дуже много попрацювати камінною сокирою. Страшна вістка рознесла ся по лїсї, яку дерева передавали одно другому.

— Що се?.. Чого йому від нас потрібно?.. Чому і за що ми умираємо? — перешептувались дерева.

Але, Двоногий і його сини нічого не слухали і нічого їм не відповідали. Они працювали без втоми до тої пори, доки не добились до своєї цїли. Тодї они збудували на горбі великий дім із сильного дерева і еще два-три будинки, — стайнї для зьвірят і якесь ще велике приміщене; для кого оно було — Двоногий не говорив.

Всї отвори і щілини в домі були заткані мохом. Довкруги будинків поставлено пліт зроблений із стовпів переплетених віттям, так що повстала висока стїна, представляюча собою прекрасну охорону від ворогів

Коли все те було готове, Двоногий попросив свою жену сшити мішок із шкіри для себе і для кождого члена сїмї. Відтак всї они пішли на луг і почали збирати в мішки всякі трави, котрі они хотїли посїяти.

— Не візьмеш ти трохи і моїх сїмен? — спитав мак, опускаючи свої гарні листки цьвіту... — В моїй голові їх тисячі, а я, прецінь, перший красавець в краю.

— Може бути, може бути, — відповів Двоногий. — Але менї ти зовсїм не потрібний.

— Ти перейшов і оминув мене, — скромно прошептала фіялка.

— Хоч ти і чаруюча цьвітка, але менї ти не можеш принести жадної користи, — відповів Двоногий.

— А мене ти зовсїм забув? — закричав чортополох. — Прецїнь я ту найпотрібнїйший і найсильнїйший цьвіток.

— Але найбільше живучий се я, — крикнув репях.

Глядіть, не беріть тих сїмен, — сказав Двоногий своїй сїмї. — Наші зьвірята не їдять їх.

Наповнивши мішки, Двоногий з сїмєю вернулись до дому, а відтак знова прийшли на луг,

знова збирали сїмена і носили до дому, поки не зібрали великої купи.

— Тепер пічнем оброляти почву, — сказав Двоногий. Ходи сюди, любий конику і позич менї твоїх сил, як ти вже нераз се робив!

Двоногий зробив плуг, запряг до нього коня, заставив його ходити по полю, крок за кроком, переходячи одну борозду за другою. Він радісно глядів, як підносилась земля під острим камінним ножем плуга.

— Щож се таке? — закричав мак, але в туюж хвилю був переораний.

— Се тобі не поможе! — Зі злістю в голосї закричав чортополох, звертаючись до Двоногого. — Наше насїнє, на злість тобі, однаково появить ся на поверхнї.

— Се ще ми побачимо!

Відтак Двоногий приказав кождому з своєї сїмї вирізати по одному чортополохови і винести з поля. З'оравши стільки землї, скільки йому здавалось потрібним, він посїяв зібране насїнє трав в сьвіжо з'орану землю.

— Тепер підіждемо дощу, — сказав він, і побачимо, що буде.

І от настав період дощів, і все стало ся так, як очікував Двоногий.

Із з'ораної землї всюди показались зелені парости, всї одної форми; то була трава, котру так любили його зьвірята. Серед ньої то там то сям виднїлось кілька чортополохів і маків, але більше всього було гарної трави.

— Ось, видите — з вдоволенєм сказав Двоногий. — Підождіть лише, нехай засяє сонце, тодї дїло піде єще скорійше.

Сонце післало на землю свої лучі і все поле вскорі перемінило ся в роскішне зелене покривало, котре росло так бистро, що се було замі-

тно кождому.

Ононді олень підійшов на край ліса і зі здивованєм почав дивити ся на відкривщу ся перед ним картину. Відтак він закричав до своєї сімї, що остала ся в лісї:

— Ходїть сюди! Ту таке гарне, поле якого ви ще ніде не виділи! Скорше, скорше, я вже починаю їсти.

— А, так се ти ту волочиш ся! — закричав Двоногий, прибігши зі списою. — Тїкай, підлий злодію! Ти думаєш, що я для тебе сіяв в потї лиця, для тебе готовив мою жатву!? Забирай ся гень, се поле моє.

Олень з усіх сил побіг в ліс. А воробець літав по лісї і росказував:

— Двоногий присвоїв собі великий кусень землї, на котрий нїхто не сьміє ступити ногою. Коли олень схотїв попасти ся на ньому, Двоногий назвав його злодїєм!

РОЗДЇЛ VIII.

ДВОНОГИЙ ВЖИВАЄ ЖИТЯ.

Коли прийшов час, Двоногий наповнив урожаєм з поля свій шпихлїр. А коли жнива скінчились, він почав думати про слідуючий рік.

Він з'орав єще два поля і засїяв їх. А слїдуючого року він викорчував часть ліса і також з'орав землю.

Так кождого року він з'орював все більші і більші куснї землї і в кінци кінців, використав всю землю, котру він міг доглянути своїм оком із свого дому, побудованого на горі.

Довкруги свого дому він зробив сад, заса-

див його овочевими деревами і травами, котрі йому були потрібні. Перед домом простирались обведені загородою поля, засіяні кожде певним родом трави або ростини. Двоногий поступав неумолимо строго з кождим, хто нищив діло його рук або крав щонебудь із його власности.

Він, очевидно, дійсно був царем землї. Ніхто не осьмілював ся оказувати йому спротиву. Його стадо росло з кождим днем, а дикі зьвіря та побачивши з далека його самого або кого небудь з його сімї, втікали з усьої сили.

Але в гущавинї лїса, в нічній тиші і взагалї, коли они чули ся безпечними, они говорили про давно минулі днї, коли они самі були властителями, своїми панами, споминали зі стидом історію свого упокореня і жили надїєю на лучшу будучність.

— Він кидає камінєм за бідними пташками, що збирають зернятка на його полю, — скаржив ся воробець.

— Вчера она вигнала мене із ліщини, — сказала вивірка.

— Коли я хотїв зловити ягня, його стріла впилась в моє ліве крило, — росказував орел.

— Мене він зовсїм прогнав з лїса, — зітхав вовк. — Він сказав, що вся дичина його, і єсли би я осьмілив ся доторкнути ся до нього, то він буде переслїдувати мене і мої дїточки хочби на краю світа.

— Завтра йому може прийти в голову сказа

ти, що всї луги його, — сказав олень. — Деж ми тодї будемо пасти ся.

А чортополох, мак і дзвіночки склонились коло плота. Фіялка сховалась в садї. Хмурна і зла кропива росла коло плота саду.

— А хіба нам лучше? — спитав чортополох. —Нас прогнали з нашої вітчини і тепер ми приневолені сидїти на плотї і бути сьвідками того як глупа трава розпростерлась по всьому полю. І ту ми сидимо з ласки. Котрої небудь днини він може позбавити нас житя.

— Він пересадив кілька моїх сестер в свій сад, — сказала фіялка.

— І кілька моїх! — крикнув мак. — Але чиж се свобода?

— Чортополоше, вколи його, — порадив великий дуб.

— Я се вже зробив, — відповів чортополох, — а він побив мене палкою.

— Кропиво, попечи його! — сказав дуб.

— Я вже се пробувала, і менї попало також, так як чортополохови.

А ростини в полю радісно перешептувались одна з другою.

— Ми, ми, ми тепер царствуєм в краю... ми гарні...ми пожиточні... А ви — обшарпанцї, непотріби!

— Послухайте, що говорить та боязлива дрянь, — крикнув чортополох.

До розмови вмішав ся дзвіночок: — Ми не можемо нічого зробити. Але чому ви, великі де

рева, не впадете на нього і не роздавите того роз бійника і його насінє?

— Впасти і роздавити — се добра думка, — сказав дуб. — Але хібаж у нас в лїсї нема царя, котрий би оборонив нас? Деж лев?

— А й справдї... де-ж лев? — закричали всї.

Але лев не показував ся.

В садї під великою яблонею сидїв Двоногий в крузї своєї сїмї. Він дивив ся на свої поля, на котрих колисались ростини, дивив ся на яблоню, обвішену прекрасними жовтими яблоками. Один з його синів тільки що вернув ся з озера до дому і приніс дві великі риби. Другий був на ловах в лїсї... Відізвав ся його голос... Ось він стоїть на краю лїса, тримаючи на плечах товсту козу.

Третий син працював коло плуга, хотячи його уліпшити. І всї прочі були занятї дїлом. Дївчата доглядали худоби і виконували іншу роботу.

— Знаєш ти, нам повело ся, — сказав Двоногий до своєї жени. — Все росте і цвите в наших руках. А наші дїти розвинуть се дїло, а їхнї дїти еще дальше...я не можу навіть представити собі, якої сили і могучости досягне наша сїмя.

— Правда, — сказала она. — Нам повело ся в житю. Пригадай менї нагодувати воробцїв зерном, коли они не будуть мати що їсти.

— Добре. Нам вистарчить зерна для того, щоби погодувати тих злодійчуків. Я люблю ранками слухати, як они весело чірінькають.

РОЗДІЛ IX.

СТАРІ ЗЬВІРЯТА ДЕРЖАТЬ НАРАДУ.

Старі зьвірята з кождим днем все більше і голоснійше нарікали на свою судьбу.

— Тепер не знаєш, що можна робити, а що ні, — сказав крет. — Вчера мій двоюродний брат зривав землю, як се принято в моїй сімї споконвіку. Нараз його витащили на поверхню землї і один з синів Двоногого убив його за те, що горбок кретовиня був на одній із його грядок.

— Його дочка убила мою жену за те, що она видала ся їй обридливою, — сказав молодий павук. — Правда, моя жена відносила ся до мене не дуже приязно. Она хотїла мене з'їсти зараз таки після женячки, і я лише з найбільшим трудом уникнув тої судьби. Під іншими взглядами она була якнайкращою і найрозумнїйшою женщиною на землї і нікому не чинила жадної шкоди, виключаючи, розуміє ся, мухи.

— А мою жену він взяв та й пересадив собі в сад, — сказав вусик хмелю.

— Як тільки він зобачить у мене зелені парости, так зараз вириває мене, — жалував ся снітій.

— А нас замикає в кошики, — сказала пчола.

— А нас прогонить хусточками, — доносив комар.

— А нас замикає, щоби ми потовстїли, і щоби нас відтак з'їсти, — росказувала свиня.

— А на нас він розставляє лапки на случай, коли схочемо трохи злакомити ся, — сказала миш.

А олень сказав: — Він — пан над нами всїма. У нас нема нікого, кому ми моглиб поскаржитись. В нас нема царя. Лев перестав вже бути

паном лїсів. Коли він голодний, він убиває нас своєю лапою і вже не боронить нас.

В тім часї, коли зьвірята мали нараду, що робити, до них поволи підійшла львиця. Зьвірята зі страху підскочили, але львиця спокійно лягла між ними і сказала:

— Не бійтесь мене, я вас не діткну ся. Протягом послїдного тижня я майже нїчого не їла від огірченя; мене гризе та сама журба, що і вас. І для мене она єще тяжша, позаяк мій муж обовязаний обороняти вас всїх від тих прибульців, а він того не робить. Поза всім другим, мене пригноблює єще сором за себе .

— Лев повинен нам помочи! Лев повинен нас освободити! — на перерив закричали всї зьвірята.

— Лев не вдарить пальцем об палець, — сумно відповіла она. — Він лежить дома і завсїгди дивить ся і дивить ся кудись то в даль. Тепер слухайте, що я вам скажу.

Всї зьвірята стовпились довкруги львиці, пильно прислухуючись до її слів:

— Всїм нам грозить небезпека, — почала она, — всїм без винятку. — Я памятаю все, що чула про Двоногого і що виділа сама. Я знаю тепер його характер і його пляни так добре, немов би він виявив їх менї. Він хоче покорити весь сьвіт, він і його дїти хотять панувати над нами у всьому — і в добрі і в злї.

— Се правда! — закричали зьвірята.

— Так, се правда, — повторила львиця. — Нїхто не може вважати себе безпечним. Навіть найсильнїйше зьвіря або дерево!.. — Єсли до нинї він не повалив вас, то завтра прийде на вас черга. Наймізернїйший хробак і найслабша травиця. Ви не знаєте, коли ви йому будете потрібні або коли станете непотрібними. Тодї і

вам вибє година.

— Так, так, — закричали они.

Могутнїй дуб склонив своє сучковате віття, олень сумно опустив роги, дощевий черв прошептав "так" в своїм землянім царстві, а пчоли задрожали від страху.

— Ось які наші діла! — сказала львиця. — Для нього ми або корисні, або шкідливі — більше нічого. Єсли йому подобає ся цьвітка, він бере її під свою опіку; єсли-ж його ніс не терпить аромату якої небудь цьвітки, він топче її. Єсли дерево дає йому тїнь в часї сну, то він позволяє йому рости. Єсли-ж дерево чому небудь перешкаджає йому, або єсли оно потрібне йому для дров, то він зрубує його. Єсли він видить, що яке будь зьвіря зможе принести йому користь, він ловить його і робить своїм рабом. Він вкриває ся його шкірою, їсть його мясо і заставляє його працювати. Навіть, коли він ситий, то не перестає робити свого розбою, — не так, як ми. В нього така жадоба, що він ловить зьвірята і збирає плоди на довгий час, щоби нїколи не терпіти нужди.

— Се правда! Се правда! — хором закричали зьвірята.

— Підождїть! — продовжала львиця. — Я єще не скінчила... Він — нечесний мисливий, не такий як ми всї. Він не ловить своєї добичі, бігаючи за нею на ногах, а виїзджає на лови, сидячи на спинї коня, котрого приневолив возити себе. Він не ловить своєї добичі кігтями, не вбиває її своїми зубами... У нього дивне оруже, котре летить по воздусї і, застрягши в кого небудь, убиває на смерть.

— Ми його знаємо, — сказав олень.

— Оно просвистїло коло мого ока, — додав вовк.

— Оно попало в моє крило, — сказав орел.

А львиця продовжала свою оскаржуючу промову:

— Він не пє крови, не їсть мяса так, як ми. Він припікає його на огні... в його хатині завсігди горить огонь. Він зробив насильство над природою... Ми знали лише той огонь, котрий вибухав від удару грому і запалював старе дерево... Він вдаряє один камінь о другий, і повстають іскри... він тре два кусні гнилого дерева один о другий і добуває полумінь...

І всї закричали:

— Се правда! Він зробив огонь своїм невільником.

Але львиця була невтомимою:

— Він не зриває лїсових плодів в тих місцях, де они дозріли, а садить корисні йому ростини, а прочі нищить. Єслиб йому позволити розпоряжати ся так, як він хоче, то він переробить по свому всю землю. На ній не будуть рости жадні інші трави, крім тих, котрі йому корисні — не будуть жити інші зьвірята, крім тих, які йому корисні або які достарчують йому приємности. Коли ми єще поживемо на землї, то станемо його рабами.

— Рабами, рабами! — закричали всї.

Львиця помовчала хвилинку і все стихло. З далека донесло ся гавканє Дружка.

— Ви чуєте лай собаки? — закричала львиця. — Се його перший слуга! Собака помагає Двоногому стеречи других зьвірят.

Тодї всї закричали хором:

— Собака зрадила нас! Смерть собацї!

Львиця підняла лапу і все стихло. Відтак она заговорила дальше:

— Чи памятаєте ви ту ніч, коли тільки що прийшли нові зьвірята і ми всї зібрались на тім

самім лузї? Декотрі зьвірята перестерігали нас тодї... кінь, бик і вівця... а також гуска і качка... Тепер они всї стали рабами Двоногого. Прочутє не одурило їх. А памятаєте, як виглядали ті обидва зьвірята, як они ту лежали і спали? Они були голі, нещасні єства... Єслиб ми тільки були хотїли, ми моглиб були тодї легко їх убити.

— Так, ми могли зробити се! — закричали зьвірята.

— Але ми того не зробили. І ось тепер они стали панами лїса. А чи знаєте ви, звідки взялась у них та власть? Від зьвірят, котрих они покорили собі. Колиб ми могли відібрати у них ті зьвірята, то они знова стали би такими мізерними сотворінями, якими они були попередно. Сила і могучість Двоногого заключає ся в тім, що він вміє заставити другого працювати на себе. Єсли ви хочете послухати моєї ради, то ви повинні передовсім попробувати перемовити від нього його слуг. Нехай хто небудь піде до них і нарозумить їх. Треба пробудити в них почутє чести, нагадавши їм той час, коли они, як вільні птицї свобідно бігали по лїсї.. Хто візьме на себе се порученє?

— Ти сама повинна піти! — закричали зьвірята.

— Нї,— сказала она,— се було би неправильно. В їхнїх жилах і моїх тече інша кров. Они можуть собі се нагадати і тодї всї мої переконуваня не доведуть до нїчого. Треба вибрати такого, кого би они зовсїм не бояли ся.

Після деяких переговорів зьвірята рішили вислати послом лисицю. Хотяй у неї ще з давнїх часів не були полагоджені старі рахунки з гускою, качкою і куркою, але сим разом зьвірята не могли найти нікого лучшого.

І так лисиця побігла; ніхто не знав лучше

від нької найкоротших і тайних стежок в лїсї; она обіцяла як найскорше принести відповідь. Зьвірята поклались в кутї і перешептувались проміж собою. Посеред них лежала львиця, стидливо дивлячись перед себе і ворчачи щось під носом.

Підійшовши до дому Двоногого, лисиця стрінулась ніс в ніс з Дружком, котрий якраз робив свій нічний обхід, щоби подивитись, чи нема близько ворога.

— Добрий вечер, двоюродний братчику! — рабськи-покірно сказала лисиця.— Що се ви так пізно гуляєте?

— Теж саме я можу сказати і вам, — відповіла собака. — Я тут на сторожі за свого хозяїна. Але чи ти занимаєш ся таким чесним промислом.

— У мене нема хозяїна. І єще так недавно ти сама була хозяїном. Ти повинна відвоювати собі свободу. Ходи зі мною на луг! Там зібрались вже всї зьвірята. Они простять тобі то, що ти служила Двоногому і єсли ти отвориш ворота і освободиш всї полонені зьвірята, всї зьвірята будуть витати тебе, як сьмілу, гарну собаку, якою ти була попередно .

— Ту нема полонених зьвірят, — відповіла собака. — Всїм нам жиє ся ту гарно і ми не хочемо нїчого іншого. Єсли я слуга Двоногого, то я і друг його. Забирай ся скорше звідсїля до тих, хто тебе сюди післав.

Сказавши се, Дружок обернув ся до лисицї спиною і скочив в середину загороди через маленький отвір, зроблений спеціяльно для нього. А лисиця остала ся за загородою, очікуючи, чи не покаже ся хто небудь зі зловлених зьвірят. І дїйсно, за хвилину молодий гусачок висунув із отвору свою головку.

— Добрий вечер, любий парубче, — сказала лисиця.— Будь так добрий, підійти трошки близше!

— Я не сьмію,— відповів гусачок. — Я не сьмію виходити ночю, хоч менї так хоче ся вийти. Я страшно боюсь Двоногого. Недавно він зжарив і з'їв мою маму.

— Ох, як страшно! — крикнула лисиця.— Ні мінути довше не можна вам оставати ся в сім розбишацькім вертепі. Виходіть до мене! Я заведу вас в таке місце, де ви нїчого не будете бояти ся.

— Ах, колиб я міг здати ся на вас! Але в мене є ще десятеро братів і сестер! Не можу-ж я їх покинути.

— Тільки не буди їх сьогоднї ночю! Молоді дїтваки такі балакучі, а єсли собака або Двоногий запримітять вашу утечу, тодї нам капут. Тебе сейчас спечуть, та й менї, розуміє ся, буде неприємність.

— Се правда, — сказав гусачок. — А ви обіцяєте менї прийти за моїми братами і сестрами другим разом?

— Даю вам слово, що кождої ночи я буду приходити за одним із них поки не освободжу всїх із неволї, — обіцяла лисиця. — Розуміє ся, о скільки се буде в моїх силах. Само собою розуміє ся, що менї може що небудь перешкодити.

— Які ви добрі! А я думав, що дикі зьвірята — то страшні чудовища. Менї завсїгди оповідали про них такі страшні річи. Мене перестерігали не вибігати в ліс, позаяк там будьтоби може случити ся щось страшного.

— То брехня, брехня! Лїсові зьвірята — то ангели. Я нїколи ще не чула, щоби они кого небудь пекли. Ну, ідїть, ідїть поки нас нїхто не зачув.

— Іду, — сказав гусачок.

Гусачок, перевалюючись з боку на бік, виліз із отвору, і в ту-ж хвилину зуби лисиці впились в його шию; він тільки вспів крикнути і умер. На його крик скорістю блискавки прибіг Дружок. Лисиця випустила гусеня і стала огризати ся; але она була слабша від собаки і Дружок не пощадив її; він гриз її до тої хвилї, поки хижак не упав мертвим. Тоді доперва вдоволений Дружок відійшов з поля битви.

Зьвірята тимчасом сиділи на лузї і очікували лисиці.

— Лисиця нас одурачила, — ворчав олень.

— Двоногий, напевно, зловив її і заставив собі служити, — сказав соловій.

Доперва над раном до них прилетів засапавший ся воробець.

— Лисиця убита,— кричав він.— Она лежить на пригорбку, перед домом Двоногого . Я сам її видів; а поруч ньої лежить — мертве гусеня.

Львиця піднесла ся з свого місця, а за ньою і всї зьвірята.

— Лисиця мала свої особисті цїли, — сказала львиця. — Она погибла тому, що полювала на гусеня Тепер ми не можемо числити на нїкого.

З тими словами она, опустивши голову, поволи пішла до дому.

РОЗДЇЛ X.

ЛЕВ.

Онодї ночю, кілька днів по зборах зьвірят на лузї, лев лежав, як звичайно, в своїй печері впяливши кудись-то в даль свої жовті очи. Його супруга спала. або, що найменше, вдавала, що спить. Що хвилини она глубоко зітхала. В лї-

сї була мертва тишина.

Лев дуже добре знав, що означали ті зітханя його супруги; знав він також про що зьвірята говорили в лїсї. Нї одна з їхнїх жалоб не була йому незвісною; нї одно із насьмішливих слів, сказаних на його адресу, не було йому невідоме. Анї на хвилину він не сумнївав ся про те, як були зьвірята настроєні проти нього, царя зьвірів.

Він не забув також тих, хто висказував ся про нього найбільше зневажливо. Коли прийде час, і в лїсї буде установлений попереднїй порядок, він з'уміє звести з ними рахунки. З дня на день він був примушений вислухувати насьмішки від своєї супруги, але до певного часу він не звертав на них уваги. Прийде час, коли она буде просити прощеня і як попереднїйше любити його і одушевляти ся ним. І його дїти будуть як попередно шанувати і поважати його. В історії лїса про нього збережеть ся переданє, як про царя, за пановання котрого царство було в величезній небезпецї і великих нещастях, але він вийшов витязем з усїх битв.

Лев встав і повільними кроками пішов в лїс.

— Цар зьвірів іде на лови, — сказав їж, повзший в кущах.

— Гляньте, як він похудїв! — крикнув лилик. — Шкіра обвисла на ньому і бовтає ся довкруги його тїла.

— От скільки то вже ночий, як він не був на ловах, — сказала сова. — Його очи горять від голоду.

Але цар лїсів навіть і не думав про лови. Немов у снї він ішов в тім напрямі, де стояв домик Двоногого. Оленъ перескочив перед ним через дорогу, але він не запримітив нїчого. Він ішов поволи все вперед і вперед, поки не прийшов до відкритого місця, де на пригорбку стояв домик

Двоногого.

Він пішов прямо до дому, перескочив через пліт і ліг в кущах, що росли перед дверми. Він рішив підстеречи Двоногого. Ніхто не міг його видіти, лише його жовті очи блищали із гущави ни листя. Одним скоком він міг очутити ся перед дверми.

Двоногий спав неспокійно тої ночи. Він перекидав ся з боку на бік на своїй постели, зробленій зі шкір; а як лише він заснув, Дружок загавкав так грімко і скажено,що йому прийшлось встати і подивитись, чи все в порядку. Він закрив отвір через котрий раньше вбігав і вибігав Дружок, окремими підносячими ся дверцятами, позаяк гусачок занюхав той вихід і попав ся в лапи хижака.

— Що ту таке, Дружок? — спитав Двоногий.

Собака не переставала гавкати і скакати коло свого хозяїна. Двоногий відкрив маленький отвір і подивив ся на двір. Нічого не було видно. Тоді він приказав собаці лягти на місце і сам також приліг. В тім він почув, що в стайні збудив ся кінь, замукала корова, а домашні птиці запіяли і стали кричати. Счинив ся оглушаючий шум. Він мусїв знова вийти і побачив, що всї його зьві рята чимсь то перестрашені. Кінь увесь був вкри тий потом, а кури, гуси і качки стрівожені літали.

— Що се значить? — спитав себе Двоногий.

Він отворив двері і вийшов без всякого оружя, неодїтий, — так як встав з постелї. Щось за шелестїло в кущах перед домом, і — лев кинув ся на Двоногого; але йому вдало ся скорістю блискавки замкнути двері і завалити їх камінєм.

Один момент він стояв в страшнім перестраху, не знаючи, що йому робити.

Через маленький отвір в дверах він побачив

льва, лежачого перед кущами: очи його, блискаючі обісїнєм, були приковані до дверий, і сам він був на поготові зробити скок. Двоногий зрозумів, що настав момент стати з львом до рішучої борби, відклавшої ся так довгий час.

Двоногий з початку рішив побудити своїх синів, прокрасти ся до других дверий і напасти на льва з заду. Але його сини спали в ріжних місцях дому, а на сходї вже свитав день. В тім часї як він став би їх будити, хто небудь з сїмї міг вийти з дому і впасти жертвою царя лїсів.

Поки він стояв і думав, його страх минув.

Він зрозумів, що він достаточно сильний, щоби убити ворога. Він взяв тихо дві найлучші списи, докладно оглянув вістря, відітхнув і отворив двері.

Лев кудись счез.

Двоногий оглянув ся на боки, але його противника не було. Але Двоногий був старим, досьвідченим мисливим і тому не сумнївав ся про те, що лев де небудь підстерігає його. Він стояв спокійно в дверах, з напруженими мускулами, готовий до наближаючої ся битви.

Щось зашелестїло в кущах і Двоногий зобачив серед листя очи льва. Він зрозумів, що тепер не треба було тратити хвилини часу. Єсли лев скочить перший, то буде вже пізно.

І от він пустив одну спису і попав нею в око льва. Роздав ся дикий рев. Друга списа прошила серце льва.

Всї в домі зірвали ся і прибігли сюди.

Коло дверий дому лежав лев — великий і величавий красавець. Дружок гавкав і кидав ся на нього, але Двоногий здержав його.

— Він всеж таки був царем лїса! — Тепер нехай сьвіт знає, що він мертвий і що від нинї всьо царство належить до мене!

Відтак они стягнули з нього шкіру і повісили на високій жердці серед поля так,щоби она була видна всюди всїм і кождому.

— Лев убитий! — кричав воробець, перелїтаючи від дверий до дверий. — Двоногий убив царя лїсів. Його шкіра висить на жердці перед домом... я видів власними очима.

Зьвірята зібрались сюди зі всїх сторін, щоби самим переконатись про правильність його слів. Стоячи на краю лїса, они боязливо поглядали на дім Двоногого, а з верху на землю зі страхом дивились птиці.

— Тепер всему кінець! — сказав олень.

І справдї, се був кінець.

А в день до Двоногого, сидївшого коло свого дому, прибіг оранґутан і сказав йому:

— Здорові були, двоюродний брате!

Двоногий став приглядати ся прибульцеви, не відповідаючи йому.

— Ти, бути може, чув, — продовжав оранґутан, — що я висказував ся про тебе дуже погано. Не заперечую того, що я був трохи неосторожний. Але, знаєш... коли видиш таку убогу сїмю, як була ваша, то боїш ся, щоби она не сїла тобі на шию. Знай у нас самих є дїти, а тепер не легко прокормити ся. Крім того, ти онодї вдарив мене палкою. Значить, ми обидва вже порахували сь.

— Чого тобі від мене потрібно? — спитав Двоногий.— Я не маю нї охоти анї часу слухати твого базїканя.

— Ну, не горячись так, двоюродний брате, — сказав оранґутан, сїдаючи поруч Двоногого. — Я клоню голову перед твоїми успіхами. Тобі повезло... Але, мій Боже, я, розуміє ся, не заперечую і твоїх здібностий. Ти поступав знаменито. Історія з конем була одушевляюча. І, крім того,

ти еще перехитрив льва...

— Чогож тобі властиво від мене потрібно, не щасне сотворінє? — нетерпеливо спитав Двоногий.

— Я хочу ввійти з тобою в компанію, двоюрдний брате! Єсли ми будемо працювати разом, ми завоюєм весь сьвіт.

— Ти з ума зійшов? Що менї робити з таким глупим, сьмішним зьвірям, як ти? Прецїнь ти нічим не можеш бути менї корисним? Іди геть, а то я так вгощу тебе, що ти по вік не забудеш!

Оранґутан трохи подав ся назад, але все таки ще не відмовив ся від свого наміру.

— Подумай, двоюродний брате!— сказав він. — як би ти спритний не був, то всеж я можу бути тобі помічним. Я можу бути посередником між тобою і зьвірятами. Я вмію робити те, чого ти не вмієш, а чого я не вмію, того я легко навчусь. Сидячи на яблонї я слїдив за тобою і за всім, що ти робив в полю; богато твоїх штук я вже знаю. Знай отже...

Двоногий встав зі свого місця і ухватив оран ґутана за руку.

— Ходїть сюди, щось вам покажу! — закричав він до своїх домашнїх.

Вся сїмя вийшла з дому і видивилась на оран ґутана.

— Той парень хоче заложити зі мною дїло на компанїйних основах, — сказав Двоногий сьміючись. — Він каже, що вже навчив ся від мене того дїла. Прекрасно. Давайте но посадимо його в клїтку; нехай нас забавляє в лиху погоду своїми штуками та скоками.

Всї протести оранґутана не помогли нїчого. Двоногий цупко держав його, а коли його сини зробили клїтку, він всадив його до нього.

— Нї, сїмя все таки дрянь, — ворчав він сидя

чи в клїтцї і ловлячи на собі блохи.

РОЗДЇЛ XI.

МНОГО, МНОГО ЛЇТ ПІЗНЇЙШЕ.

Минуло много, много лїт, століть і тисячлїть.

І се, про що ми хочемо росказати, случилось вже не в лїсї, не в теплих краях сьвіта, де сонце сьвітить яркійше, чим у нас, дощі обильнїйші,— а всї зьвірята здоровші і більші, позаяк там зима не може зробити їм жадної шкоди.

Се случилось в великім селї Ютляндії.

В тім часї там був якраз ярмарок, і село кипіло народом і худобою. Всюди стояли отворені склепи, в яких продавано за дешеву цїну деревляні черевики, бляшану посуду, солодощі, забавки і всяку всячину. Ту були шатра, в котрих продавалось пиво і другі напої, було і велике шатро для танцїв. Відтак ту були устроєні балаган, дві карузелї, шатро, в котрім показували найгрубшу в сьвітї женщину, а дальше друге шатро, в котрім за пятнайцять копійок можна було зобачити самого найменшого в сьвітї карлика. На ярмарку було також шатро, де показували білих миший, єще одно шатро з театром блох, много катеринок гравших на перерив свої голосні мельодії так, що розмовляючим трудно було розуміти один другого, було много пяних селян і парубчаків, вироблявших всякі штуки і жарти.

Але по серединї ярмаркової площі в великім шатрі був схований "цьвях" ярмарку. Його можна було зобачити за пятнайцять копійок; а єсли хто хотїв знати, що то таке, йому треба було лише послухати мущини, стоявшого перед шатром, що кричав охриплим голосом:

— Панове, милости просим, сюди, сюди! Ли-

ше пятнайцять копійок для дорослих, а діти пла тять половину. Ту ви зобачите щось такого, чо го ніколи єще не показували на сім місци, лише представляли перед королями і знатними особами всього сьвіта. Той, кого я маю честь вам представити, сам є — цар, цар зьвірів, поважані панове — страшний лев. Він жиє в краях центра льної Африки і такий сильний, що передною ла пою може убити бика. На снїданє він з'їдає що дня по дві ягнятї. Єслиб він вискочив з клїтки, то скорше чим за десять мінут всї ви були би вже на тамтім сьвітї. Але не бійтесь, панове! Лев замкнений в клїтцї з грубими зелїзними шта бами. Ту показують того кровожадного хижака — пятнайцять копійок для дорослих, дїти пла тять половину! Прошу, прошу, панове! Спішіть ся поки ще не пізно. Нїколи в житю ви не побачите чогось подібного за таку дешеву цїну!

Так, не перестаючи, кричав мущина. Перед шатром зібралась велика товпа позївайлів. Многі входили до шатра і виходячи росказували окружаючим, що видїли. І все більше людий приходило сюди; так продовжалось цїлий день.

В глубинї шатра стояла клїтка з львом.

Клїтка була низька і брудна. На долївцї було накидано трохи брудної соломи, а коло неї валялось кілька кісток. Стїнка клїтки, звернена до публики була зроблена з грубих заржавілих зелїзних штаб. В заднім кутї лежав лев положивши голову на переднї лапи. Сонно дивились на людий його жовтї очи. В його поплутанїй гриві видно було жмутки соломи, а він сам був такий худий, що страшно було на нього дивити ся. Часом він глухо і проразливо кашляв.

Перед клїткою стояв чоловік з довгою палкою в руцї і цїлий час росказував і поясняв прохожим. Ярмарковцї зі здивованєм оглядали могу-

чого зьвіра, котрий так спокійно лежав перед ними. Як би хорий і схудлий він не був, они всеж виділи, що перед ними був дійсно лев, цар лїсів і у них по спинї пробігали мурашки на думку,що полонений лев може вирвати ся з клїтки. Але що він зовсїм неповорушно лежав, то один із глядачів сказав:

— Я думаю, що він мертвий.

Тодї чоловік, що давав поясненя, просунув свою довгу палку поміж ґрати клїтки і штовхнув нею в бік льва. Лев повільно повернув голову і подивив ся на чоловіка, не рушивши ся тїлом. Але чоловік все штовхав і штовхав його палкою поки він, врештї, не підскочив і не заревів так сильно, що цїле шатро задрожало, а люди з перестраху подались назад.

— Свого попередного хозяїна він пожер, — росказував чоловік. — Я купив його у вдови. Він страшно дикий і понурий. Знаєте... він мріє про свою вітчину, де він полював в диких лїсах і де всї зьвірі поважали і шанували його. — А тепер, панове виходїть, прошу, щоби й другі могли видїти того дивогляда, котрого єще не показувано в сїм місцї. Прошу, прошу, панове! За вступ тїльки пятнайцять копійок! Цар лїсів, могучий лев!

Так продовжало ся до пізного вечера. Аж коли площа ставала пустою, і нїхто не звертав уваги на зазиви, хозяїн замкнув двері шатра і став перечисляти гроші, зібрані за день.

— Нинї невеликий дохід, — сказав він і сердито поглянув на льва. — Строго кажучи, ти не заслужив на вечеру.

З тими словами він кинув львови маленький кусень на пів зігнилого мяса. Після того він вийшов з шатра, тїсно замкнувши двері і пішов до гостинницї, в котрій він спинив ся. Там він гуляв

аж до самого ранку.

Але лев не діткнув ся до гнилого мяса. Положивши голову на передні лапи, він лежав і дивив ся на слабо блискучу лямпу з умброю, висївшу в шатрі. Нараз він почув якийсь звук, підняв голову і став розглядати ся на боки.

— Що се таке? Невже менї і в ночи не дадуть спокою? — закричав він.

— Се я, — відповів тихий, пискливий голосок. — Мене нечайно заперли тут. Я хочу вийти звідси! Хочу вийти! Моя хозяйка тепер умирає зі страху тому, що я згубила ся.

То була маленька собачка в нашийнику з дзвіночками і вишитим покривальцем на спинї. Она заклопотано бігала по шатрі, пищала, вила, дряпала по дверах, але нїхто не чув її. На базарній площі була повна тишина.

— О, Боже! — закричав лев. — Таж-то ти собака, се я ще виджу. Але що за чудовище зробили з тебе люди!

— Я хочу вийти звідси, хочу вийти! — пищала собачка.

Лев знова положив голову на передні лапи і став приглядати ся собацї.

— Чогож ти так пищиш? — сказав він.— Прецїнь тобі нїхто нїчого лихого не робить. Я не міг би тебе з'їсти, навіть єсли би й хотїв. Треба тобі сказати, що зелїзні ґрати сильні. З початку я пробував розривати їх, але тепер вже більше того не роблю. І ось, менї приходить ся переїздити в клїтцї з місця на місце і показувати ся за гроші, терпіти насьмішки і глузованя людий, ричати на замовленє, щоби настрашити їх, хоча они знають, що они зовсїм безпечні і мої зуби їм не страшні.

— Випустїть мене! — просила собака.

— Я не можу, — відповів лев.— Але всеж я не

таке мізерне сотворінє, як ти. Я находжу ся тут, остаточно проти своєї волї — мене зловили в за падню. А ти добровільно пішла служити Двоно гому і зрадила своїх товаришів.

— Я не розумію, про що ти натякаєш,— сказала собака. Я служу чоловікови. Моя панї— знатна баронесса, і єсли она скоро не побачить мене, то умре зі страху.

— Так! Проклятий рід Двоногого називає себе людьми. Чоловік покорив всю землю. Тепер нема майже нї одного місця, де би чесний лев міг занимати ся своїми царськими ловами. О, я знаю всю ту історію.... її передає ся в моїм родї від батька до сина. Там, далеко в пустинї, куди нас прогнали люди, я чув її послїдного ве чера перед тим, як мене зловили. Росказували, що Двоногий і його жена прийшли в ліс голі і без всякого оружя, що мій предок боронив їх і що они постепенно перехитрили всїх звірят. Лише ти добровільно пішла їм служити. Прочі зьвірята були зловлені і освоєні, їх почутя пос тепенно притупляли ся в неволї і, в кінци кінців, они не могли вже більше жити, як свобідні звірята, а почували себе добре лише в рабстві. В кінци кінців Двоногий убив списою мого предка.. Так, так, я знаю всю ту соромну роботу від початку до кінця.

— А я не знаю, — сказала собака.— І менї зов сїм не цікаво її знати. Я знаю тільки, що дома, у моєї хозяйки, для мене споряджений теплий маленький кошичок, і що мене прекрасно годують, а також цїлують і пестять. Випустїть мене! Я хо чу до дому.

Лев не відповів її нічого; він дальше розвивав свою думку:

— Ось я лежу тут в клїтцї, в котрій скоро умру від тоски і кашлю, і потїшаю ся тільки тим,

що приглядаюсь, якими мізерними сотворінями стали потомки Двоногого. Він був гарний, — він був зьвірям. А сї сотворіня... они так загортають ся в лахи, що ледве-ледве видна невеличка часть їхнього тїла. Двоногий скакав в лїсї, лазив по деревах; він, остаточно, мав відвагу боро ти ся.. А тепер, прямо сьмішно видїти страх тих людий, коли я встаю і підходжу до зелїзних ґрат або починаю ревїти. Хоч они знають, що я нужденний плїнник, але все таки дрожать зі страху, як осикове листє.

— Випустїть мене! — Я хочу до дому, до дому!— пищала собака.

Лев встав; підійшов до решітки. Він вдаряв хвостом по своїх худих боках і отворив свою пащу, при чім його зуби страшно блиснули. Під його поглядом собачка затряслась зі страху.

— І ти? — крикнув лев. — Ха, ха, ха! Краще бути полоненим львом в клїтцї, чим мізерною кімнатною собачкою старої панни і гуляти в держинї і нашийнику з дзвіночками.

І, сказавши се, він заревів так сильно, що всї сїльські мешканцї позривали ся з своїх постель. Відтак він положив ся в глубинї клїтки, повернув ся на бік і заснув.

А собачка пищала до тої пори, поки хтось не прийшов і не випустив її на вулицю.

Кінець.

